

הַדָּשׁ הַרֵאשׁוֹן

NISAN

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Rabi Gamliel řekl... Ilustrace k Hagadě z Offenbachu, Fritz Kredel, 1927.

PESACH KOŠER VESAMEACH – פסח כשר ושמה

PROHLÁŠENÍ FŽO

Židovské obce a organizace sdružené ve Federaci židovských obcí v ČR jednoznačně odsuzují ničím neospravedlnitelnou agresi Ruska proti Ukrajině a jeho snahu tuto zemi zbavit nezávislosti a obsadit ji. Spolupracujeme s českými humanitárními organizacemi i s židovskými organizacemi v Evropě i jinde ve světě ve snaze pomoci finančně i organizačně. Pro ty, kdo budou nuceni ze země uprchnout a budou hledat bezpečí v České republice, se snažíme ve spolupráci se členy našich obcí a organizací zajistit nezbytnou pomoc, ubytování a podporu. Současně věříme, že agresor, představovaný Putinem a jím ovládaným Ruskem, ve svém úsilí zničit nezávislost Ukrajiny i mírové a demokratické uspořádání Evropy neuspěje.

25. 2. 2022

Za FŽO v ČR Petr Papoušek, předseda

OTEVŘENÝ DOPIS

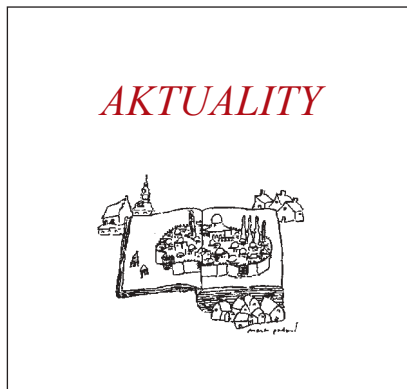
Představitelé náboženských komunit působících v České republice vyzvali duchovní v Rusku, aby využili svého vlivu a zasadili se o okamžité zastavení války a dalšího prolévání krve na Ukrajině. Zástupci českých křesťanských církví, židovské a muslimské obce a dalších náboženství se 28. února 2022 sešli k modlitbě a apelu k zastavení války na Ukrajině. Setkání proběhlo na ministerstvu zahraničních věcí v kapli Trauttmansdorffského paláce. Na setkání vystoupil i představitel ukrajinských řeckokatolíků v ČR Vasil Slivocký. Zástupci českých náboženských komunit zaslali otevřený dopis s žádostí o hledání cest k obnovení míru a spravedlnosti hlavně ruské pravoslavné církve, hlavnímu rabínovi Ruska, velkému muftímu Ruska a představitelům buddhistů, hinduistů a dalších náboženských komunit v Rusku

rř

JAIR LAPID NA SLOVENSKU

V polovici marca (14. 3.) navštívil izraelský minister zahraničních věcí Jair Lapid Slovensko. Jeho hostitelem a partnerem byl slovenský minister zahraničních věcí a evropských záležitostí Ivan Korčok. Minister Lapid a jeho partner usporiadali v Bratislave spoločnú tlačovú konferenciu, na ktorej vyzvali Rusko, aby okamžite zastavilo vojnu na Ukrajine. Obaja šéfovia rezortov sa vyjadrili v plnej zhode a odsúdili eskaláciu konfliktu zo strany Ruskej federácie. Požadujú stiahnutie ruských vojsk z ukrajinského územia a začatie politických rokovaní, ktoré budú viesť k mieru.

Jair Lapid, ktorý bol aj hosťom slovenskej prezidentky Zuzany Čaputovej, uviedol, že sa s Korčokom zhovárali o možnosti hmotnej pomoci Izraela na slovensko-ukrajinskom hraničnom priechode Vyšné Ne-

mecké. Korčok vyzdvihol praktickú spoluprácu s Izraelom, najmä v oblasti obrany. Izraelské 3D radary budú chrániť slovenský vzdušný priestor. Ide o jeden z najdôležitejších modernizačných projektov ozbrojených síl SR.

Po tlačovej konferencii obaja šéfovia diplomacii spoločne navštívili pamätník Chatama Sofera, kde sa stretli s predstaviteľmi židovskej komunity.

jf

PAMÁTKE RAKOUSKÝCH ŽIDŮ

V letech 1942–45 odešlo z Rakouska do terezínského ghetta přes 15 tisíc Židů. Mnozí zahynuli tady, další po deportaci na místa vyhlazování a otrocké práce.

„Tyto zločiny nesmějí být zapomenuty, ale zůstat trvalým varováním pro příští generace,“ stojí na tabuli, kterou v terezínském kolumbáriu v úterý 8. března odhalili předsedkyně české poslanecké sněmovny Markéta Pekarová Adamová s předsedou rakouské Národní rady parlamentu Wolfgangem Sobotkou. „Terezín je memento,“ prohlásila Pekarová Adamová s protestem vůči diktátorům, pro které nemá lidský život žádnou cenu. „Ruská agrese nám ukazuje, jak je mír křehký a jak ho musíme všemi prostředky bránit,“ pokračovala. Podle ní před Evropou stojí dva velké úkoly: Musí pomoci Ukrajině bránit její území a také uprchlíkům, kteří přicházejí k nám. „Pomáhejme jim, prosím. A nepolevujme.“

Pietní akce v Terezíně se zúčastnili i rakouská velvyslankyně Bettina Kirnbauer, předseda Federace židovských obcí Petr Papoušek nebo bývalý ministr zahraničí Karel Schwarzenberg.

zn

BEJT DIN FŽO

Dne 7. března 2022 byla mezi Federací židovských obcí v ČR a rabínským soudem, zastoupeným panem rabínem Jaakovem Hotovelim, předsedou Rabínského soudu pro Rakousko, uzavřena smlouva o vzniku, rozsahu a podmínkách činnosti rabínského soudu pro FŽO v České republice se sídlem v Brně, v jehož čele stojí jako předseda rabínského soudu ra-

bín Hotoveli, a tento rabínský soud je uznáván Vrchním rabínátem státu Izrael.

Slavnostnímu aktu byli na brněnské obci přítomni i její předseda Jáchym Kanarek, vrchní rabín ŽOP David Peter a členové rabínského soudu FŽO rav Arie Folger (bývalý vrchní rabín Vídně) a rav Chajim Zamir.

Cílem bejt dinu FŽO je provádění konverzí, rozvodů, potvrzování židovství a vydávání ostatních vyžádaných soudních rozhodnutí.

fžo

POMOC ŽOP UPRCHLÍKŮM

Na Hagiboru se střídají utečenci z Ukrajiny. Zatím většinou pokračují do dalších destinací (Izrael, USA, Německo). Na Hagiboru mají k dispozici samostatné pokoje (celkem 18 lůžek), kuchyňku, koupelnu, včetně pračky.

Matana připravuje pro uprchlíky volné byty. Současně máme i nabídku volných bytů, které nám pro přechodnou dobu přechávají dobrovolníci.

Koordinaci pomoci uprchlíkům zajišťuje sociální oddělení ŽOP (socialni@kehilaprag.cz).

Pro evidenci našich nákladů i finanční pomoci jsme zřídili samostatné účetní středisko, kde evidujeme přijaté dary a náklady vynaložené na pomoc uprchlíkům. Budeme velice rádi, když tuto aktivitu obce podpoříte darem na účet 1936531399/0800 s komentářem „dar pro Ukrajinu“. Výdaje i příjmy na tomto účtu budeme pravidelně zveřejňovat. Všichni mají možnost zapojit se formou finanční pomoci.

žop

OBSAH

- Hold Madeleine Albrightové 3
 Komentář k Tóře 4–5
 Hrál jsem Bacha na darbuku – rozhovor s jazzmanem Udím Shlomem 6–7
 Náš iron dome – bojující Ukrajinci a jejich židovský prezident 8–9, 23
 Pozdní host aneb Krásná Helena – příběh Heleny Šmolkové z Vysočiny 10–13
 Neznámá z Venezie 14
 Maliar Ernest Špitz – monografie předčasně zemřelého umělce 15
 Tři kameny jsou zeď – kniha o archeologii a jejích dějinách 16–17
 Pátrání po jménech – genealogická databáze českých židovských rodin 18–19
 Případ Varín 20
 Izrael: Putin, zájmy a hodnoty 21
 Výběr z českých médií 22
 Kalendárium 23
 Zprávy, kultura, inzerce 24–27
 Zprávy ze světa 28

Ve věku 84 let zemřela 23. března letošního roku Madeleine Albrightová, bývalá ministryně zahraničních věcí USA, narozená v Čechách v židovské rodině. Mimořádným způsobem se zasloužila o přijetí Česka i dalších států střední Evropy do NATO a do společnosti demokratických států. Jak významné to bylo a je, vidíme právě dnes. To podstatné o ní dokázal Václav Havel shrnout v krátkém projevu, který tu přetiskujeme. Pronesl ho na gala-večeři, pořádané organizací Američtí přátelé České republiky na počest Madeleine Albrightové v New Yorku, dne 7. září 2000.

* * *

Milí Američtí přátelé České republiky, dámy a pánové,

nejednou jsme se společně s mojí velkou krajankou Madeleine Albrightovou divili, jak si s námi osud neuvěřitelně zahrál a jaké překvapivé dary nám dopřál.

Nejen, že jsme se oba stali svědky světodějných změn, totiž doby, kdy se začala hroutit a posléze zhroutila železná opona, kdy se rozpadlo celé dosavadní bipolární rozdělení světa, kdy se díky tomu vyjevil v plné zřetelnosti rozsah soudobých civilizačních hrozeb a kdy celý svět stanul před výzvou hledat a najít své nové a lepší uspořádání.

Nejen to. Osud chtěl i tomu, abychom se oba stali – téměř ze dne na den – aktivními účastníky, ne-li přímo spoluvůrci těchto dějů a abychom ve svých nečekaných rolích mohli, ba byli přímo povinni nové lepší uspořádání světa hledat a spoluvytvářet.

Jsem prezidentem své země už více než deset let. Přesto se tomu pořád divím. Můj údiv nad vlastním osudem je snad dobrou legitimací k tomu, abych lépe než kdo jiný chápal údiv Madeleine nad osudem jejím. Ten osud je vskutku pozoruhodný.

Uvědomme si, že to je žena, která v mladém věku musela dvakrát prchnout ze svého domova před totalitním systémem, nejprve nacistickým a později komunistickým, systémem, který v obou případech krutě zasáhl nejen její původní vlast, nejen Evropu, v jejímž středu tato vlast leží, ale prakticky celý svět. Její otec se kdysi pokoušel sloužit demokracii jako zástupce její vlasti v OSN. Právě pro věrnost této službě musel podruhé s celou rodinou emigro-

vat. A uvědomme si, že uplynulo jen několik málo desetiletí a tato žena stanula – jen a jen díky vlastní pili, odvaze, vzdělání a temperamentu – v čele State Departmentu a stala se tak nejen zřejmě nejvlivnější Češkou v dějinách, ale v této době asi i nejvlivnější ženou na této planetě.

Takový životní příběh vskutku probouzí údiv.

Ale to není stále to hlavní. Nejdůležitější je sám obsah její práce. A ten zasluhuje skutečný hold a já považuji za vel-

Václav Havel HOLD MADELEINE ALBRIGHTOVÉ

Václav Havel a Madeleine Albrightová. Foto Karel Cudlín.

kou čest, že tento hold smím v tuto chvíli vzdát. V čem je onen dobrý obsah Madeleinininy práce?

Nikdy jsem ji nechápal jako českou lobbistku ve světové politice. Vždycky jsem ale vnímal, že díky svému středoevropskému původu a tvrdé středoevropské zkušenosti má něco, co je dnes pro Ameriku nesmírně důležité: vyvinutý smysl pro blížící se či hrozící nebezpečí; vyvinutý smysl pro důležitost středoevropského a evropského prostoru pro celý svět (anebo to není právě toto místo, kde dosud vznikaly všechny velké nebo přímo světové války a konfrontace?); hluboké porozumění pro americkou odpovědnost za mír a demokracii ve světě a pro nutnost včasného angažmá Spojených států tam, kde je ohrožena svoboda, a speciálně v Evropě, tomto téměř neuralgickém bodě světa; jasné

vědomí, že preventivní angažmá se americkému národu vždy vyplatí a čím později se naopak Amerika angažuje, tím tvrději za to zaplatí; vyvinutou vnitřní povinnost pro všechny typy a projevy totality i v jejich zárodečných fázích, a to nejen v Evropě, ale na celém světě.

Ano, to všechno patří neodmyslitelně k Madeleine a to všechno z ní dělá nejen ženu, která udělala velkou kariéru, ale především ženu, která významně přispěla k dobrému vývoji ve světě: to znamená k prosazování respektu k lidským právům, demokratickému politickému pořádku a občanské společnosti a k odvaze demokratického světa čelit závčas zlu totality, a to v krajním případě i silou. Velká a veskrze trpká středoevropská zkušenost appeasementu se v její práci významně zhodnocuje.

To všechno, o čem mluvím, má své konkrétní důsledky: jedním z nich, významným, ne-li z určitého hlediska nejvýznamnějším, je fakt, že během Madeleininina působení se začala reálně, byť těžce, budovat nová evropská bezpečnostní struktura prvním – a doufám, že nikoli posledním – rozšířením NATO za hranice dané bývalou železnou oponou. Kdo dnes nevnímá význam tohoto světodějného kroku, nebo dokonce pochybuje o jeho smyslu či efektu, pozná podle mne během několika let, jak se mýlil. A přizná-li svůj omyl, pak mne bude následovat v projevech uznání za tento krok

americkému Kongresu, Clintonově administrativě a speciálně Madeleine Albrightové.

Madeleine, občas tvrdíváš, že když jsme se před lety poznali a skamarádili, nazýval jsem Tě omylem Madeleine Fulbrightovou. Nemyslím si, že to je pravda, ale plně tento Tvůj bonmot respektuji, protože vím, že politik, zvláště v Americe, musí umět občas vyměnit pravdu za bonmot. Jsi dobrá politička.

Děkuji tu veřejně a před významnými lidmi své přítelkyni Madeleine Albrightové za vše, co se pokusila udělat pro lepší svět, a přeji jí mnoho úspěchů v další práci, ať už bude čímkoli a kdekoli. Nepochybuji ostatně o tom, že ať bude čímkoli a kdekoli, v každém případě o ní uslyšíme a její hlas bude mít za slouženou a těžce vydobytou váhu.

Děkuji vám za pozornost.

TŘI STUPNĚ OČISTY PARŠAT MECORA

Člověk byl na rozdíl od jiných živočichů stvořen jako *duše mluvící* (Onkelos) a byl řečí obdařen, aby se domluvil s druhými lidmi. Pomluvu tak musíme pokládat za zlo, které ohrožuje lidské soužití ve společném státě zneužitím daru, charakteristického právě pro člověka. Malomocensství, které projednává Tóra, je na kůži Jaakovova potomstva projevem zlého jazyka navenek, na tom se od starověku shodují židovští komentátoři, ale mluví se o něm jako o nemoci, jež se stane společenským problémem až po dobytí Svaté země, tedy *v zemi vašeho držení*.

Z popisu očištného procesu v Tóře (Mecora), jímž měl projít jedinec, když se na něm rána malomocensství vyhojila, vyplývá, že mělo tři stupně. Na začátku je uzdravený jedinec, jenž se po dobu své rituální nečistoty zdržoval v izolaci, zcela pasivní: je dokonce *přiveden ke knězi*, protože by byl přiveden, i kdyby sám s rituální očištou otálel. Kněz však jako zástupce nejvyšší duchovní instance mu *vyjde mimo tábor* vstříc, aby proces očištění urychlil a mohl konat. Když se přesvědčil, že se rána malomocensství vyhojila, *přikáže a vezme pro očišťujícího se dva živé ptáky z ryzího ptactva, cedrové dřevo, červenou vlnu a yzop*. Ryzím je míněno ptactvo povolené k oběti na oltáři. *A kněz přikáže a zařízne jednoho toho ptáka nad živou vodou a zachytí krev do hliněné nádoby. Pak vezme druhého ptáka, toho živého, a cedrové dřevo, červenou vlnu a yzop, a nad živou vodou namočí toho živého ptáka do krve ptáka zaříznutého. A když z toho sedmkrát stříkne na očišťujícího se z malomocensství, očistí jej a vypustí toho živého ptáka nad pole.*

Tradiční výklady vidí v obou ptáčích paralelu se dvěma kozly při chrámovém obřadu Dne smíření, z nichž jeden byl obětován Bohu a druhý, jenž na sobě nese hříchy celého Izraele, byl odveden do pouště. Krev zaříznutého ptáka je očištná, zatímco pták namočený do této krve je propuštěn *al penej ha-sade*, tedy nad pole. Mohlo by se zdát, že v tomto směru paralela kulhá, protože poušť je neobydlená a pole je součástí lidské kultury, dokonce je v Tóře požehnaným místem rozhovoru člověka s Bohem. Kněz však tímto obřadem symbolicky ukazuje požehnaní, do kterého se uzdravený vrací, když se vyléčil ze zneužití daru řeči. Zatímco hříchy patří nicotě, odkud pocházejí, tento člověk již opět bude patřit k bytí.

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: Měsíc nisan.

Proto je také nutné, aby se člověk vědomě podílel na své očiště a očištil se sám, a to je druhý stupeň očišty. *Vypere si šaty a oholí si všechny vlasy, vykoupe se ve vodě*, a když tak učiní, přijde do tábora, kam mu byl jako malomocnému, jenž roznášá pomluvy jako nakažlivou nemoc, zamezen přístup. Teprve poté, kdy se sám rituálně očištil ponořením do mikve, se opět stává součástí lidského společenství. Vrací se do společnosti, protože sám přiložil ruku ke své očiště.

Celkem zde stráví *sedm dní mimo svůj stan*, protože ještě se nemůže vrátit do svého domu, nemluví o tom, že nemá přístup ke svatosti Božího přibytku. Teprve když kněz jako prostředník mezi Bohem a Izraelem za něj před Bohem usmíří, je očištna dovršena.

Tam si otevře cestu tím, že si *sedmého dne vyholí ochlupení na celém těle, opět si vypere oděv a ponoří se do mikve, a osmého dne přinese v Chrám oběti*. To je třetí stupeň. *Kněz vezme z krve oběti za provinění a dá na pravý boltec ucha očišťujícího se a na palec jeho pravé ruky a na pa-*

lec jeho pravé nohy. Poté kněz vezme z logu toho oleje a nalije do dlaně své levé ruky. Načež kněz ponoří prst pravé ruky do oleje v dlani levice a sedmkrát stříkne prstem k tváři Hospodinově. A ze zbytku oleje na své dlani dá kněz na krev oběti za provinění na pravé ucho očišťovaného, na palec jeho pravé ruky a na palec jeho pravé nohy. A zbytek oleje na své dlani dá kněz na hlavu očišťovaného a usmíří za něj. Kněz vykoná oběť za hřích, a když usmíří za očišťovaného z jeho nečistoty, zařízne celooběť. Kněz obětuje celooběť a moučnou oběť na oltáři, a když za něj usmířil, bude čist.

Člověk se vrací k účelu, pro který byl stvořen, a následně i k sobě domů. S tím zřejmě souvisí i důvod, proč kněz označuje krví oběti za provinění a svatým olejem pravou stranu dotyčného člověka a jeho hlavu. Zatímco jeho levá ruka slouží právě jako nádoba, pravice je aktivní. Tímto obřadem jako by byla posílena a zpevněna aktivní a formující složka člověka, samotný smysl řeči jako fenoménu spojení mezi lidmi a Bohem, jeho vinou poškozená.

Není náhodou, že název levé strany nese v hebrejštině formu *semol*, blízkou jménu anděla smrti Samaela. Bůh záměrně stvořil člověka z prachu země, aby si uvědomoval svou smrtelnost a zlo, které je proto schopen páchat, díky tomu však i dobrodiní života, které mu Bůh ze sebe samého vdechl a člověk je v sobě každým vdechem obnovuje. Řeč je však projevem lidského nitra navenek a nemůže mít jiný smysl než sdílení svého nitra, citů a myšlenek s jinými lidmi a při artikulaci modlitby s Bohem. To vysvětluje, proč je zlý jazyk ve všech svých nuancích trestán v Tóře izolací malomocného, ale i smysl jeho obřadné očišty zvenci, když se rána malomocensství na něm vyhojí. Provádí ji zástupce a vyslanec nejvyšší duchovní autority, samotného Boha.

Při zjevení Božího majestátu na Sinaji Bůh *mluvil* a všechnen lid *viděl*, co měl slyšet: *Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, který tě vyvedl z Egypta, z domova otroků*. Svým já artikuluje každý člověk svou nejvládnější identitu, jež je mu samému skrytá v nebesích jeho mysli. Řečí však označuje své já jménem, a totéž dělá i Bůh, když říká: *Já jsem ten, jehož jméno nahrazujeme slovem Ha-šem, to jméno*. Proto také Tóra mluví o přibytku Božího majestátu jako o svatyni Jeho nevyslovitelného Jména, jehož službě jsou zasvěceni kněží ze semene Aharona, jenž miloval a vyhledával mír.

EFRAIM K. SIDON

SLOVA JAKO MOR**Mecora (3M 14,1–15,33)**

Podle rabínských učenců oddíly Tazria a Mecora přesvědčivě ilustrují moc slov: jejich schopnost léčit – anebo zraňovat. *Cara 'at*, kožní nemoc – malomocenství –, jejíž diagnózou a očištěním od ní se naše paraši zabývají, byla trestem za *lašon hara*, zlou, hanlivou řeč; slovo *mecora*, označující toho, kdo nemocí trpí, je dle učenců zkratkou věty *moci šem ra* – člověk, který hanlivě mluví. Opírali se přitom hlavně o případ, kdy Miriam pomlouvala Mojžíše a za to ji zasáhla *cara 'at* (4M 12). Mojžíš se k této události vrací o mnoho let později, kdy nabádá Izraelity, aby pamatovali, co „Bůh učinil Mirjam“ (5M 24,9).

Jak už jsem mnohokrát říkal, je judaismus náboženství slov a mlčení, hovoru a naslouchání, sdělování a porozumění. Hospodin stvořil vesmír slovy a stejně tak tvoříme slovy náš společenský vesmír.

Boží zjevení na Sinaji spočívalo v naslouchání, ve slovech: „A Hospodin k vám mluvil zevnitř toho ohně, slyšeli jste zvuk těch slov, a kromě toho hlasu jste neviděli žádný obraz“ (5M 4,12). Zatímco ostatní starověká náboženství měla své monumenty z cihel a kamene, Židé v exilu měli jen slova, Tóru, kterou si vzali s sebou... Boha nemůžeme vidět, nemůžeme se ho dotknout, necítíme a nemůžeme ho ochutnat. Lze ho jen slyšet. V judaismu je naslouchání vrcholným náboženským uměním.

Význam řeči a jejího působení na lidi v naší době zásadně ovlivňují sociální média a internet, jimiž se hanlivé projevy – *lašon hara* – mohou nekontrolovatelně šířit. Rabíni považují *lašon hara* za horší než tři hlavní hříchy – modloslužebnictví, cizoložství a zabití – dohromady. *Lašon hara* zabijí tři lidi naráz: toho, kdo pomluvy pronáší, toho, kdo jim naslouchá, a toho, o němž jsou řečeny. Židé z generace pouště nevstoupili do Svaté země, protože o ni hanlivě mluvili; ten, kdo se k hanobení druhých uchyluje, je jako neznaboh.

Dnes si význam odporu proti *lašon hara* uvědomujeme tak jako nikdy dřív. A palčivě si uvědomujeme i význam oddílů Tazria a Mecora a jejich poselství: hanobení a lži vraždí jako mor.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách duben 2022 – nisan 5782****Staronová synagoga**

1. 4. pátek	<i>předvečer Roš chodeš nisan</i>	<i>začátek šabatu 19.15 hodin</i>
2. 4. sobota	ŠABAT HACHODEŠ ŠABAT HACHODEŠ TAZRIA 3M 12,1–13,59; 4M 28,9–15 mf: 2M 12,1–20 hf: Ez 45,16–46,18	<i>konec šabatu 20.25 hodin</i> <i>začátek šabatu 19.26 hodin</i>
8. 4. pátek		
9. 4. sobota	ŠABAT HAGADOL MECORA 3M 14,1–15,33 hf: Mal 3,4–24	<i>konec šabatu 20.37 hodin</i>
14. 4. čtvrtek	<i>úklid chamecu</i>	
15. 4. pátek	<i>půst prvorozených 4.05–20.30 hodin</i> Předvečer Pesach	19.30 hodin
16. 4. sobota	ŠABAT 1. DEN PESACH 2M 12,21–51 mf: 4M 28,16–25 hf: Joz 3,5–7; 5,2–6,1; 6,27 večerní bohoslužba <i>večer sfirat haomer</i>	20.40 hodin <i>konec šabatu 20.50 hodin</i>
17. 4. neděle	2. DEN PESACH 3M 22,26–23,44 mf: 4M 28,16–25 hf: 2Kr 23,1–9; 21–25	<i>konec svátku 20.51 hodin</i> 19.30 hodin
21. 4. čtvrtek	předvečer 7. den Pesach	
22. 4. pátek	7. DEN PESACH 2M 13,17–15,26 mf: 4M 28,19–25; hf: 2S 22,1–51 večerní bohoslužba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 19.48 hodin</i>
23. 4. sobota	ŠABAT 8. DEN PESACH ŠIR HAŠIRIM 5M 14,22–16,17 mf: 4M 18,19–25; hf: Iz 10,32–12,16 MAZKIR	11.00 hodin <i>konec šabatu a svátku 21.02 hodin</i>
28. 4. čtvrtek	JOM HAŠOA	
29. 4. pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 19.59 hodin</i>
30. 4. sobota	ŠABAT EREV ROŠ CHODEŠ ACHAREJ MOT 3M 16,1–18,30 hf: 1S 20,18–42 <i>konec šabatu, předvečer Roš chodeš ijar</i>	21.14 hodin <i>V sobotu a o svátcích šacharit (ranní modlitba) od 9 hodin.</i>

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, sobotní mincha ve 13.30 hodin.

1. 4. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.15 hodin
8. 4. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.26 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

Sobota 16. 4. – 1. den Pesach, neděle 17. 4. – 2. den Pesach, pátek 22. 4. – 7. den Pesach a sobota 23. 4. – šabat 8. den Pesach mazkir v 11.00 hodin.

HRÁL JSEM BACHA NA DARBUKU

Rozhovor s jazzovým skladatelem a bubeníkem Udim ShlOMEM

V březnu koncertoval v rámci stře-doevropského turné v Trutnově, České Lípě a Praze izraelský skladatel a bubeník UDI SHLOMO. Narodil se roku 1976 v kibucu Nachšon, od dětství se věnuje hudbě. Navštěvoval oblastní konzervatoř Jad-harif, poté Hudební školu jazzu

Skutečně?

Tedy ne přesně seznámil, to se stalo už dříve v Izraeli, kde pracovala jako dobrovolnice v našem kibucu, ona je z Norska. Pak jsme se dlouho neviděli a až po letech, někdy v roce 2008, jsme se během víkendu v Praze dali dohromady.

Udi Shlomo na koncertu v Ostravě. Foto Petr Janáček.

a soudobé hudby Rimon. Po několika letech úspěšné hudební kariéry v Izraeli, kdy koncertoval s uznávanými izraelskými a zahraničními jazzmany, se roku 2010 odstěhoval do Norska. Tam se začal věnovat úpravám tradičních židovských písní a vlastním skladbám. Výsledkem je nové album s názvem The Diaspora House.

Izraelští jazzoví hráči jsou v České republice populární, často tu hrají a vracejí se sem. Je toto vaše první koncertní turné u nás?

Kdepak, už jsem hrál před pár lety v Ostravě, v České Lípě, před pandemií jsem hrál také v pražské Redutě. V Redutě jsem se také poprvé setkal s Danielem Bulatkinem, skvělým českým jazzovým pianistou, který s námi v březnu koncertoval. Praha je moje oblíbené město, je to také místo, kde jsem se seznámil se svou manželkou.

Rodinné kořeny máte v předválečném Československu. Rekl byste pár slov o své rodině?

Můj dědeček, otec mé matky, pocházel z Československa, nevím přesně odkud, ale bylo to nějaké městečko Zakarpatské Ukrajiny. Když přišli nacisté, dědu a celou jeho rodinu deportovali do Osvětimi. On přežil, a to úplně zázračným způsobem. Stalo se to tak, že ho měli zastřelit, stál před popravčí četou a padl k zemi ještě před střelou, předstíral, že je mrtvý. Pak se mu povedlo utéct. Skrýval se v lesích, kde ho po čase chytili vojáci Rudé armády a poslali ho do gulagu. Když skončila válka, ptali se Rusové, kdo z vězňů je Polák. Děda trochu polsky uměl, takže se přihlásil a pustili ho.

Což zní jako druhý zázrak. Pak udělal alija?

Tehdy ještě ne. Žil v Polsku, v Lodži si našel manželku, mou babičku, kato-

ličku. V Lodži se narodila máma, a když jí byly tři, celá rodina odešla do Izraele. To bylo v padesátých letech minulého století. Tatínek se narodil v Jeruzalémě, původem je jeho velice početná rodina z Iráku.

Jak se vaší polské babičce líbilo v Izraeli?

Bylo to pro ni nesmírně těžké, odmítla konvertovat k judaismu a zemřela poměrně mladá na rakovinu. Nikdy jsem ji nezažil, ale v rodině se o vypráví, že si v Izraeli vlastně nikdy nezvykla.

Pocházíte z muzikantské rodiny?

Ani ne. Děda Aharon Adani, tedy otcův otec, je konceptuální umělec, pracuje s mramorem a plexisklem a hraje také amatérsky na flétnu. Je hodně vnímavý vůči hudbě a odmalička jsem díky němu muziku poslouchal. Měli jsme spoustu desek: izraelskou hudbu, ale také jazz z produkce vydavatelství ECM – nahrávky Charlie Parkera a dalších, ale taky Beatles.

Tyhle desky jste měli v kibucu?

Ano. Tedy tyhle desky patřily rodičům.

Jaký byl váš kibuc? Byl liberální?

Liberální rozhodně nebyl. Kibuc Nachšon leží mezi Jeruzalémem a Tel Avivem, založili ho roku 1950 členové hnutí Šomer hacair, takže se jedná ještě o klasický „tvrdý“ kibuc, kde děti nežily s rodiči a všechno bylo přísně kolektivní. S mámou a tátou jsem trávil čas vždycky odpoledne od tří do sedmi, čtyři hodiny denně. Takže na děti měla vliv i spousta dalších lidí. V kibucu působil místní hudebník, který hrál na flétnu a učil nás na ni. Jenže já měl astma, takže flétna nepřicházela v úvahu, a místo ní mi dali darbuku, takový ten bubínek, co vypadá jako pohár. Při prvním koncertu jsme hráli Bacha: všechny děti hrály na flétnu a já je doprovázel na darbuku. To mi bylo asi šest.

Amos Oz psal o své zkušenosti v kibucu jako o čemsi obohacujícím a současně omezujícím. Je to i váš pocit?

Určitě. Ostatně Ozův kibuc je od našeho pár kilometrů. Život v kibucu je

jako žít v bublině, je to klaustrofobická záležitost. Žilo v něm asi 300–400 lidí, a jak jsem dospíval, toužil jsem odejít. Ale po vojně jsem musel v kibucu určitou dobu pracovat. Další čtyři roky jsem studoval hudbu, do školy Rimon jsem jezdil z kibucu k Tel Avivu autem a vracel jsem se tam i později... Roku 2010 jsem odjel do Norska. Musím přiznat, že teď se mi po Izraeli stýská. Kvůli covidu jsem tam přes dva roky nebyl, brzy se tam ale i s dětmi vypravíme.

Člověk si těžko představit odlišnější země než Norsko a Izrael. Jak složitě bylo zvyknout si?

To víte, že to nebylo jednoduché, úplně jiná atmosféra, světlo, počasí... Musel jsem začít budovat celou kariéru od začátku. V Norsku jsem nestudoval, neznal jsem nikoho z hudebních kruhů. Znal jsem jen jednoho člověka z branže, shodou okolností to je můj spolužák ze školy Rimon. Abych se nějak prosadil, začal jsem roku 2013 s vlastními projekty. Nejprve jsem vytvářel úpravy izraelských a židovských písní a melodií. Později jsem začal sám komponovat. Teď dělám obojí – své skladby i úpravy židovských melodií. Pro koncerty se snažím získávat dobré hudebníky, jedná se o lidi z různých zemí, kterým se mé kompozice líbí a mají chuť je hrát. Na posledním turné (a na CD) to byli saxofonisté Omri Abramov z Izraele a Jesse Schilderink z Nizozemí, baskista Omri Ever Hadani z Izraele; koncertoval s námi také už zmíněný pianista Daniel Bulatkin.

Projevuje se ve vašich skladbách stesk po Izraeli?

Asi ano. Ale ne ve smyslu stýskání po domově, po rodném domě, nic takového jsem v kibucu vlastně nepoznal. Domovem mi byla krajina, pole, půda, příroda, určitá místa kolem kibucu. Jako mladý jsem rád pracoval na poli, s hlínou, s rostlinami. Chodil jsem na výlety do okolí. Hned u kibucu je malé údolí, kterému se říká Skryté údolí, protože ho z ně-

kterých míst nelze vidět, ale to je asi osud všech údolí... Každopádně se takhle jmenuje a napsal jsem o něm skladbu: *Hidden Valley*.

V rozhovoru pro Radio Proglas jste mluvil o hebrejských standardech v jazzu. Vysvětlil byste tento pojem?

Mluvili jsme o tom, jaké skladby jsou pro mě osobnější – zda ty vlastní, nebo úpravy židovských věcí. Samozřejmě své pocity lépe vyjadřuju ve vlastních věcech. Izraelské nebo židovské písně naleznete v Izraeli v každém zpěvníku (stejně jako máte vy ve zpěvnících svoje tradiční písně), a ty jsem označil jako hebrejské standardy, které upravuji. Není to žádný speciální jazzový pojem.

Jak vzpomínáte na hudební školu Rimon?

To byla nádherná doba! Ta škola vznikla roku 1985 díky skupině hudebníků, kteří si uvědomili, že v Izraeli, kde žijí lidi tolika kultur a hudby, chybí místo, kde by se učila moderní muzika: jazz, rokenrol, rhythm and

li udělat velký pokrok, mimo jiné i proto, že jsme se učili hudební teorii a díky tomu jsem dokázal vidět hudbu z různých úhlů. Dostal jsem se i do školního souboru, což byla čest, a hrál se skvělými lidmi, s nimiž jsem stále v kontaktu.

Na koncertu zněl v jedné skladbě saxofon tak trhaně, že připomínal zvuk šofaru. Inspirujete se i rituálními melodiemi?

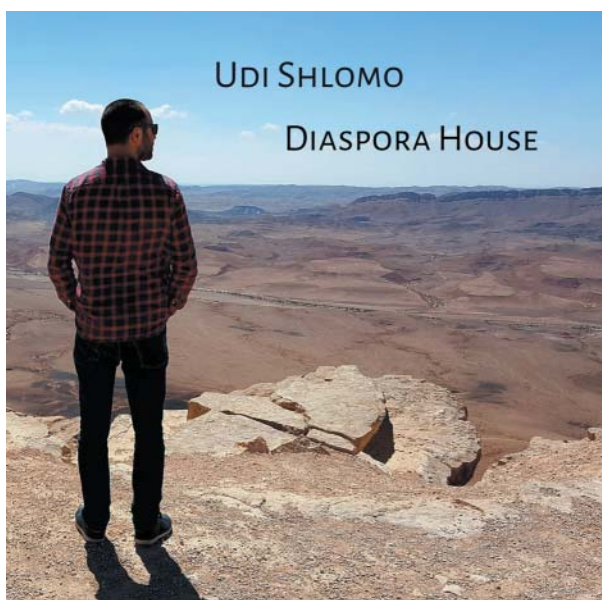
Pravděpodobně, ale neříkal bych jim rituální nebo náboženské. Pro mě to jsou tradiční věci, součást kultury, melodie, které znějí v synagogách, ale zpívají se taky doma, po večeři, při oslavách, věci jako šabatová píseň Dror jikra a tak dále.

Jaké to je – vymyslet melodii a pak ji na bicích nemoci zahrát?

Ty melodie vymýšlím při klavíru, umím na něj a pro kompozici ho potřebuji, to je základní nástroj. Hraji na piano, ale pianista nejsem. V jazzu nezáleží jen na hlavní melodii, na motivu, musí to být celek, který spolu funguje. V rámci hlavního motivu sólisté samozřejmě hodně improvizují, ale skladba má určitou pevnou strukturu. I když se provedení pokaždé trochu liší, sama melodie, píseň, zůstává stejná.

Nelze nezmínit současnou ruskou invazi na Ukrajinu. Rezonuje válka nějak v jazzovém světě?

Znám pár hudebníků z Ukrajiny, už tam nežijí; jeden bubeník, se kterým jsem se seznámil v Rusku, říkal, že kolem jeho rodného domu teď padají bomby. Samozřejmě si říkáme, co bychom mohli dělat, a obdivuju lidi z Polska, Česka a Slovenska, kteří teď uprchlíkům nabízejí pomoc a ubytování. Říkali jsme si, jestli je to vůbec vhodné – v téhle době jen tak jezdit po Evropě a hrát, jako by se nic nedělo. Ale spousta hudebníků po celém soudním světě pořádá koncerty na podporu Ukrajinců, děláme to i my. A člověk na tu agresi podvědomě pořád myslí...
ALICE MARXOVÁ

NÁŠ IRON DOME

Bojující Ukrajinci a jejich židovský prezident

Komentář Zbyňka Petráčka na straně 21 končí citací slov šéfredaktora deníku *The Jerusalem Post* J. Katze: „Za čím Izrael stojí? Je už jen zemí zájmů, nebo ještě má nějakou ideologii a soubory hodnot, které ho vedou?“ Zatímco židovský stát řeší v rámci své složité bezpečnostní situace tento rozpor, židovský prezident Ukrajiny (jediná židovská hlava státu mimo Izrael), má hodnoty srovnané tak, že udivuje celý svět. Na prvním místě je svobodná Ukrajina a její obyvatelé, za jejichž obranu a nezávislost stojí za to položit život. „Náš *iron dome* jsou naši lidé,“ prohlásil Zelenskyj v rozhovoru, vysílaném živě ČT. Nejcennější zbraní Ukrajiny je odhodlanost bránit se, odhodlanost, která se psychologicky vyrovná účinkům izraelské železné kupole, tedy nejkvalitnějšího protiraketového systému na světě, o nějž prezident Zelenskyj marně žádal. Je to trpká a silná metafora a současně morální výtky na adresu Izraele. Výtky stejného kalibru, jako když Zelenskyj členům Bundestagu připomněl, že zatímco lidé v Mariopolu se kvůli ruské agresi skrývají ve sklepích v zimě, žízní a hladoví, němečtí poslanci sedí v teple, které jim poskytuje ruský plyn...

ŽIDOVSKÝ PREZIDENT

To, že je Zelenskyj židovského původu, má v současné válce zásadní význam. I kdyby neexistoval proti Putinovu zdůvodnění invaze na Ukrajinu – nutnosti její „denacifikace“ – jiný argument, stačil by. Je možné, že by si národ neonacistů zvolil drtivou převahou židovského prezidenta, jenž svůj původ nijak neskrývá? Není třeba ruskou lživou argumentaci vyvracet, to si nezaslouží, nicméně jen pro úplnost: Památník holokaustu Jad vašem a Muzeum holokaustu v USA, dvě instituce, které aktivitu neonacistů skutečně sledují, vydaly prohlášení, v němž označují Putinovo obvinění jako „bezpředmětné“ a „nehorázné“.

Francouzský filosof Bernard-Henri Lévy připomíná historii Ukrajiny, náležící ve vztahu k Židům (stejně jako Polsko a Rusko) ke „krvavým zemím“. Připomíná tragiku holokaustu, během kterého

bylo zavražděno 1,5 milionu ukrajinských Židů (70 % židovské populace). Připomíná fakt, že „na Ukrajině existovali extremističtí nacionalisté, kteří se roku 1941 spojili s Hitlerem proti Stalinovi“. Připomíná masové hroby jako „pozůstatek holokaustu kulek“, jejichž provádění někteří Ukrajinci pomáhali. Současně ale poukazuje na množství lidí, kteří Židům v době holokaustu poskytli pomoc, Spravedlivé mezi národy, kterých je na Ukraji-

V. Z. při setkání s premiéry ČR, Polska a Slovinska. Foto archiv.

ně 2673 (po Polsku, Nizozemí a Francii nejvíce z okupovaných zemí). Vzpomíná na činnost metropolity Andreje Šeptyckého, jenž se svými mnichy a sestrami z katedrály sv. Jiří ve Lvově ukryl stovky židovských dětí. A připomíná též Antalije Pavloviče Šapira, ukrajinského židovského důstojníka Rudé armády, který se svou tankovou brigádou osvobodil Osvětim.

A hlavně: Zdůrazňuje upřímnou snahu představitelů nové demokratické Ukrajiny vypořádat se s antisemitskými projevy, které se nevyhýbají žádné evropské zemi. Vzpomíná na svou návštěvu města Umaně, kam se každý rok vydávají desítky tisíc židovských poutníků z Ameriky a Izraele k hrobu chasidského rabína Nachmana z Braslavi. Místní je přijímají (byť v první řadě z ekonomických důvodů), nicméně: bylo by tak početné a ne zcela standardní židovské shromáždění možné v zemi neonacistů? Vlastní postavení Zelenskyj komentoval suše: „Mám židovskou krev a jsem prezident. A každému to je jedno.“ A trocha statistiky: Dle průzkumu respektovaného washingtonského Pewova vý-

zkumného centra ohledně antisemitismu v Evropě z roku 2019 prohlásilo 83 % tázaných Ukrajinců, že má pozitivní vztah k Židům. (Pro srovnání: v ČR to bylo 65 % a na Slovensku 58 %.)

OD PROEVROPSKÉHO MAJDANU

Příběh o ukrajinském neonacismu začaly prokremelská média a ruské dezinformační weby zdůrazňovat a systematicky šířit nikoli v souvislosti s nějakými konkrétními výraznými činy ukrajinských neonacistů (které by představovaly tak kritický problém, že by se musely urgentně řešit), ale v souvislosti s proevropskými a prodemokratickými demonstracemi na Maidanu roku 2014. S Maidanem se pojí řada teorií o tom, jak ho vyprovokoval (a platil) Západ, jak ho vedli fašisti a banderovci a tak dále a tak dále. Pro rejstřík proruských a protizápadních konspiračních teorií lze nahlédnout do internetového Atlasu konspirací; nechybí v nich například ani teorie o tom, jak ukrajinská vláda v roce 2016 na popud bankéře Sorose ovlivnila americké volby. Je známo, že vítězství nad nacisty za druhé světové války tvoří zásadní tmel ruské společnosti. Místo s Hitlerovým nacismem teď ovšem Rusko bojuje s prohnitým Západem a Ukrajinou jako přívržencem Západu.

Novinář Peter Pomerantzev v knize *Nic není možné a všechno je pravda* popisuje, co mohl roku 2014 po anexi Krymu sledovat divák ruské státní televize: „Dávají týdenní přehled zpráv. Do dobře udělaného studia vstupuje dobře oblečený moderátor, stručně shrnuje hlavní události uplynulého týdne a všechno se zdá normální. Pak se najednou otočí ke kameře dvě, a než se nadějete, vykládá o tom, jak se Západ utápí v bažině homosexuality a jen svatá Rus může zachránit svět před Gay-Evropou, a jak jsou všude mezi námi příslušníci páté kolony, tajní západní špioni, kteří se vydávají za protikorupční aktivisty, ale ve skutečnosti jsou ze CIA. Západ podle něj sponzoruje protiruské fašisty na Ukrajině a všichni se snaží zlikvidovat Rusko a uchvátit jeho ropu; Amerikou podporovaní fašisté ukřídlovávají ruské děti na ukrajinských náměstích, protože Západ organizuje genocidu proti nám Rusům, a na obrazovce plačící ženy vyprávějí, jak je ohrožují potulné gangy nepřátel Ruska, a samozřejmě jen prezident může tohle

vyřešit, a proto je dobře, že Rusko anektovalo Krym, a proto je správné vyzbrojovat žoldáky a posílat je na Ukrajinu, a je to jen začátek nového velkého konfliktu se Západem.“ A Pomerantzev pokračuje: „Ale i když víte, že celé zdůvodnění prezidentovy války je vymyšlené, i když vám dochází, že skutečným účelem je vytvořit příběh, v němž je prezident stále všemocný, a pomoci nám zapomenout na to, jak mizí peníze, ty lži se opakují tak často, že se po čase přistihnete, jak přikyvujete, protože je těžké akceptovat myšlenku, že lžou tolik a tak nestoudně.“ V současné době je stejný divák vystaven 24 hodin denně ještě nestoudnějším „zpravodajstvím“, a navíc zmizely možnosti pravdivých informačních zdrojů. Příběh pokračuje...

ANTISEMITISMUS A HOMOFOBIE V RUSKU

Zatímco Putin obviňuje Ukrajinu z nacistické, stojí za zmínku nikoli otevřený, nicméně stálý antisemitismus Putinova režimu, a především jeho homofobie, v níž si nezadá s nacistickými teoriemi o čisté rase. V tažení proti homosexuálům a lesbám mu vydatně pomáhá pravoslavná církev v čele s patriarchou Kirilem. Putin roku 2014 podepsal zákon, podle kterého mohou být stíháni všichni, kdo obhajují „netradiční sexuální vztahy“, a zakázal, aby homosexuální či les-

Letos se zážrak nekonal... Ukrajínští Židé při Purimu v Kišiněvu. Foto archiv.

bické páry adoptovaly ruské děti. Patriarcha Kirill nazval Putinovu vládu „Božím zázrakem“ a vyzval k boji s nepřáteli svatě Rusí. Do řad těchto nepřátel spadají kromě členů LGBT komunity i všichni liberálové, všichni „zahraniční agenti“, a že je mezi nimi spousta Židů, není třeba zdůrazňovat.

Putinovský režim se chlubí tím, že v něm protižidovské útoky výrazně poklesly, že Rusko je jakýmsi rájem pro

Židy; sám prezident se rád ukazoval ve společnosti svého přítele, rabína Chabadu a vrchního rabína Ruska Berela Lazara. Nicméně v Rusku jsou hlavní mantrou

Dnipro: čekání na evakuaci v centru Chabadu.

sdělovacích prostředků protizápadní konspirační teorie. Ty sice nahradily „klasické“ protižidovské konspirace, ovšem jakékoli nařčení ze světového spiknutí ono „tradiční“ vždy latentně obsahuje. Navíc jsou v zemi volně dostupná protižidovská díla, počínaje klasikou, *Protokoly sionských mudrců*.

Výslovnou nenávist k prezidentu Zelenskému, zahrnující antisemitskou notu, projevil bývalý prezident Medveděv v článku otištěném v říjnu 2021. Ukrajince v něm nazval lidmi, kteří „nevědí, k jakému národu patří“, a Zelenského „mužem s určitými etnickými kořeny“, jenž je zkorumpovaný a „zatajuje svůj židovský původ, aby sloužil ukrajinským nacionalistům, čímž se podobá členům Sonderkommando“. Těžko si představit odpornější urážku.

ŽIDÉ PO BOKU UKRAJINCŮ

Vrchní český rabín K. E. Sidon ve vystoupení při společné modlitbě na podporu Ukrajiny dne 28. února citoval mj. slova vrchního rabína Ukrajiny Jaakova Dova Bleicha. Sidon uvedl, že se málo ví o tom, že v průběhu bojů o Kyjev zavolal prezident údajně neonacistického režimu vrch-

nímu rabínovi Bleichovi s prosbou, „aby se každý Žid na Ukrajině modlil za bezpečnost každého člověka na Ukrajině a za ukončení ruské invaze do naší země“. Ukrajinský vrchní rabín na svém Twitteru neopomněl dodat, že „ruská invaze ohrožuje každého Žida na Ukrajině“, a že „židovská komunita stojí po boku ukrajinského lidu, vlády a ozbrojených sil při obraně Ukrajiny“.

Český vrchní rabín dále prohlásil: „Z povolanějších úst bychom v této věci vyvrácení lživé ruské propagandy číst ani nemohli. [...] Není nic nového, že je ukrajinská vláda osočována prezidentem Ruské federace z nacismu. Sám jsem se už před dvaceti lety ptal rabi Bleicha, výjimečně čestného muže, kterého si vážím pro jeho odvahu pojmenovávat věci pravým jménem, co je pravdy na šířících se poplašných zprávách o neonacismu ukrajinského režimu. A už tenkrát jsem ale od něj slyšel totéž, co napsal před pár dny.“ Rabín Bleich inicioval v USA, odkud pochází, sbírku na pomoc ukrajinským Židům. Kyjevská komunita vytvořila ve spolupráci s mezinárodními humanitárními organizacemi v západní Ukrajině u maďarských hranic velký uprchlický tábor. Ohrožené Židy evakuuje do Budapešti a do Moldavska, děti z oděského sirotčince se podařilo dostat do Berlína.

EVAKUACE

Na Ukrajině žije dle odhadů na 300 tisíc Židů, významné slovo v organizování židovského života hraje hnutí Chabad. To je známo i spory, které vyvolává s místními komunitami, což byl také případ Ukrajiny. V nynější válce poskytuje Chabad ohroženým lidem přístřeší a další pomoc. Při ruském bombardování Charkova byly poškozeny ješiva, židovská škola a školka. Cílem evakuovaných charkovských Židů se pak stalo židovské centrum Menora ve městě Dnipro, které bylo po zatím měsíc trvajícím válce ušetřeno rozsáhlejších ruských útoků (nicméně i ono už zažilo bombardování).

Centrum Menora zahrnuje i nemocnici a jeho pracovníci a dobrovolníci pomáhají těm, kdo zůstali sami, mezi nimi i přeživším holokaustu. Organizují také záchranné vlaky do Lvova a autobusy směrem k polským a moldavským hranicím. V obklíčeném Mariopolu zůstalo na sto tisíc lidí, mezi nimi asi tři tisíce Židů, kteří stejně jako všichni uvěznění doufali, že budou moci odejít humanitárním koridorem.

(pokračování na str. 23)

POZDNÍ HOST *aneb* KRÁSNÁ HELENA

Příběh židovské kelnerky Heleny Šmolkové z Vysočiny

Na její jediné dosud známé fotografii ze šedesátých let 20. století stojí v otevřených křídlech vchodových dveří svého hostince. Je teplé letní dopoledne, v oknech kvetou pelargónie, nad vchodem stále visí cedule HOSTINEC, vedle dveří poštovní schránka. Dům je to prostorný, s přilepeným přístavkem, kde její manžel boural maso. Ve dveřích stojí ona, drobná, šedovlasá a vrásčitá. Vyšla vyhlížet hosty nebo se jen tak podívat na zápraží, jaké že to máme století. Každopádně otevřela dveře dokořán, aby dům provál čerstvý vzduch. Ale ještě chvíli tu sama postojí, snad v lomu světla zahlédne přicházet svého syna a manžela. Helena Šmolková (1882–1967), hostinská, obchodnice a vyhlášená kuchařka z Vysočiny. Svět pro ni nebyl iluzí, ale místem tvrdé existence, kde o mnohé přišla. Dokázala však vzdorovat a ne-rezignovat. Říkalo se jí Krásná Helena. A jako Krásná Helena se také stala literární postavou. V Kudějově pozdní povídkové knize *Zlý dědek z Vysočiny* (1961) vystupuje jako hlavní hrdinka jedné z povídek.

DO DOBRÉ VODY

Narodila se jako Helena Maršíková 3. listopadu 1882 v malé osadě Krumvald (leží mezi Pelhřimovem a Kamenicí nad Lipou) židovským manželům Jákobu a Františce. Její předci pocházeli z okolí Českého Štemberku a Divišova (děd se jmenoval Samson Federman). V roce 1910 poznává Helena svého budoucího manžela, řezníka Emila Šmolku ze Zahrádky (narozen 23. června 1883), syna místního obchodníka, a po třech ohláškách se jejich svatební obřad koná 7. března 1911 v synagoze v Dolních Kralovicích. Odává je rabín Stránský a za svědky jim jdou Josef Štuzt ze Zahrádky a Alfred Fuchs z Martinic. Za necelých deset měsíců, 9. listopadu 1911, se jim narodí jediný potomek, syn Adolf, který dostane jméno po zahrádeckém dědečkovi. Ještě předtím manželé Šmolkoví kupují hostinec čp. 35 v Dobré Vodě Lipnické od Šalamouna Margoliuse (z této rodiny pochází Rudolf Margolius, komunistický politik, náměstek ministra zahranič-

ního obchodu v letech 1949 až 1952, popravený v rámci procesu Slánský a spol.).

HOSTINEC, OBCHOD, ŘEZNICTVÍ

Dobrá Voda Lipnická, jak již název napovídá, leží na dohled hradu Lipnice, na jihovýchodním svahu vysočinského vrchu Melechov. Na konci 19. století ve vsi žilo 254 obyvatel ve 43 domech. Šmolkův hostinec a obchod se nachází na samém konci obce při silnici, ve stoupavé zatáčce směrem na Rejčkov. Manželé Šmolkoví se do Dobré Vody nastěhovali na jaře 1911 a hned požádali o koncesi pro hostinec, řeznictví

Helena Šmolková a její hostinec, šedesátá léta 20. století. Foto archiv.

a smíšený obchod. V levé části domu se nacházel výčep, v pravé obchod a k budoucí byla přistavěna malá jatka. Oba manželé byli pracovití a podařilo se jim v krátkosti podnik rozdychat a zvelebit. Zvlášť paní hostinská byla vynikající kuchařka, takže od počátku nebyla nouze o hosty. Navíc byla v okolních vesnicích žádaná na přípravu svatebních hostin, od vaření až po pečení koláčků. Prarodiče autora těchto řádků, žijící v nedaleké obci, ve stáří vyprávěli, jak se k nim paní Šmolková tři dny před veselkou nastěhovala a s veselými komentáři vyvářela pro celou svatební družinu.

ŠENKÝRKA BEZ KRÁSY

Spisovatel a světoběžník Zdeněk Matěj Kuděj (1881–1955), který se hrbolatým vysočinským krajem potloukal od dvacátých let a našel zde své mecenáše, podporovatele i ubytovatele, do hostince v Dobré Vodě často zacházel. Bývalo

tam útulno, výtečné jídlo na kamnech, čepované pivo ze sudu a pestrá společnost kolem stolů. Není proto divu, že tento dům, jeho obyvatelé a hosti se stali námětem svižně vyprávěné povídky, kterou napsal někdy na konci čtyřicátých let. Kuděj ji otevírá popisem šenkýřky Heleny. Nevíme, zda ji Helena Šmolková četla, ale pro všechny případy ji autor v textu raději přejmenoval na Margeliusová: „Kvůli takové Krásné Heleně by se byl jistě nikdo nepopral a bylo skutečně s podivem, že se našel tak odvážný člověk, jako byl řezník a šenkýř Margelius, který ji udatně pojal za manželku.“

MŮJ PAN SYN SIONISTOU

Kuděj si v povídce také všímá Šmolkovice světlavého syna: „Byl nějakým podřízeným zaměstnancem v kanceláři jedné humpolecké suknařské zasilatelské firmy. Na toho byla Krásná Helena velmi hrdá, a když o něm mluvila, titulovala ho uctivě můj pan syn, nebo dokonce náš pan Fritzi. Pan Fritzi byl však docela skromný človíček, pracovitý právě tak jako jeho matka. Z Humpolce přijížděl sice v bílém límečku a v krásně vyžehlených, skoro elegantních šatech, ale jakmile se dostavil domů k rodičům, hned s něho všechna ta imponující krása spadla. Pan

Fritzi odkládal i tituly, jež mu matka přikládala ve své řeči, a stával se obyčejným venkovským Fritzem. Zastal matku při prodeji různého zboží v jejím maličkém krámku, nebo točil v šenkovně pivo, roznášel je hostům, utíral stoly, donášel na požádání karty, a mnoho jiných věcí, které nemusil dělat, ale které přece dělal. [...] Fritz se mi sám svěřil, že je židovský vlastenec a sionista a že po ničem tak netouží, jako po tom, dostat se do Palestiny a moci se zúčastnit jako prostý zemědělský dělník zakládání židovských farem v Zaslíbené zemi. Čekal jen na to, jak se sám vyjádřil, až rodiče zemrou. Pak se chtěl vyprodat a táhnout tam, kam ho srdce táhlo.“

ROZKVĚT I ZTRÁTY

Šmolkům se daří v řeznictví i obchodě, kvete provoz hostince. A tak si mohou v roce 1928 dovolit přestavbu svého domu – velkou přístavbu patra, podkro-

ví a dalších místností směrem do dvora a také nových toalet. Od té doby fungují jako hostinec ubytovací a díky zvětšenému lokálu se tam mohou pořádat taneční zábavy. Pamětníci vzpomínají na útulnost podniku a domácí atmosféru. V lokále bylo několik stolů, židle a lavičky, každý den navařené jídlo, hlavně pro lesníky pracující na Melechově, pivo se většinou navázelo z ledečského nebo humpoleckého pivovaru. V malém obchodě se zase dostaly základní potraviny, v domě panoval pořádek a čistota.

Velká rána však přichází 1. července 1933. Pár dní po svých padesátých narozeninách umírá manžel Emil Šmolka.

O pár dní později vyprovodí rodina a přátelé Emila Šmolku na židovský hřbitov v nedaleké Světlé nad Sázavou. A svědek Matěj Kuděj ve své povídce pokračuje ve vyprávění, jak tato bolestná ztráta poznamenala další život šenkýřky: „Pracovala-li předtím vytrvale, s pomocí jediné, sotva dospělé služtičky, dřela od smrti mužovy tak, že nejednou uprostřed rozhovoru v šenkovně usínala únavou. Nebylo divu, že sešla, za několik měsíců strašlivě zhubla, zvráscitěla a nakonec vypadala již jenom jako kostra potažená svráštělou stařeckou kůží. Také nebylo divu, když jednoho krásného dne se roznemohla tak, že se nemohla vzhopit z lože. Byla nucena přivolat si na pomoc dvě sousedky, poněvadž dostala vysoké horečky a svíjela se bolestí; poslala nakonec i pro doktora do nedaleké Zahrádky. Ten přijel, prohlédl ji a prohlásil, že je nutno, aby ji převezli ihned do nemocnice do Humpolce s diagnózou zánět slepého střeva. [...] Když se primář dostavil do pokoje, kde Krásná Helena ležela, a řekli mu, že teplota přesáhla čtyřicet stupňů Celsia, rozhodl: operovat ještě dnes! Dejte vše v operačním sále připravit, aby se to zbytečně neprodlužovalo, a potom mě zavolejte. Já si jdu umýt ruce. Za hodinu ať je vše hotovo! Ale když přišli po hodině nemocniční sluho-
vé, kteří měli chorou dopravit do operačního sálu, shledali, že Krásná Helena zmizela. Druhé pacientky, ležící v tom-
též pokoji, jim na jejich dotaz sdělily, že nemocná po odchodu primářově povsta-

la z lože hekajíc bolestně, oblékla se do šatů, které zanechala ošetřovatelka ještě v pokoji, a utekla pryč.“

BUDE TO TROŠKU VYSMAHLÉ

Povídka míří ke své pointě – svědek i aktér Kuděj hraje s ostatními sousedy a Fritzem v lokálu Krásné Heleny karty a čekají na zprávu z nemocnice: „Právě když se mladý Margelius sháněl po klí-
či, ozvalo se zvenčí dosti prudké zabu-
šení. Pan Fritz za-
sunul klíč do dveří a rozevřel je, aby se přesvědčil, co to k němu jde za tak pozdního hosta. Společnost zpočátku neviděla, kdo to je, ale takřka se polekala zděšeným vý-

Plán pře a – přístavby hostince č. p. 35.

křikem mladého Margeliuse, který polekaně uskočil ode dveří. Do zakouřené místnosti vevrávorala zasněžená ženská postava a dopadla těžce na lavičku u stolu, na němž byly ještě pohozeny karty a misky na peníze. Chvilí nikdo úžasem nepromluvil, neboť v pozdním přízraku, který se jim objevil právě v hodinu duchů, nebyl nikdo jiný nežli Krásná Helena.“

Šenkýřka Helena se vánicí skutečně dopotácela těch necelých patnáct kilometrů z humpolecké nemocnice do Dobré Vody Lipnické skrze několik temných lesů. Pravděpodobně zánět slepého střeva spojený s horečkou tou zimní slotou rozchodila.

Když ji šel Kuděj druhý den navštívit, shledal ke svému velikému překvapení, že kelnerka stojí za pultem a nalévá čeledinům kořalku.

„Vypadala sice velmi ztrápeně, hlavu měla ovázanu bílým šátkem, ale přivítala nás vesele, jako obvykle:

„Dnes jdete, pánové, nějak pozdě k obědu. Budete to mít trošku vysmahlé.““

PANUŠKA

Útulnou venkovskou hospodu Heleny Šmolkové pravidelně navštěvoval také malíř Jaroslav Panuška (1872–1958), žák Maříkův a výostný krajinář, který se na počátku dvacátých let usadil v kraji pod Lipnicí a pravidelně vyrážel do

plenéru na nejrůznější světové strany, většinou vlastním automobilem i se svými syny, kteří se od otce učili malířskému řemeslu. Existuje několik Panuškových pláten se zimními motivy Dobré Vody. Sníh jak duchny peřin leží na nízkých střeších stavení a mokré závěje tlačí dřevěné ploty a domky k sobě navzájem. Není těžké si představit, jak si Panuška v mrazivém plenéru obraz naskicoval a šel se pak ohřát do vytopeného Šmolkovice lokálu, kde ho uctivě vítali jako mistra a on si poručil pálenku a párek. Na jiném Panuškově širokoúhlém obraze letní Vysočiny s hradem Lipnicí na horizontu (z počátku třicátých let) malé vesnici v popředí dominuje světlý štít hostince Krásné Heleny, který ční jako maják ve vlnách pahorkatiny. Od něj se vine stuha silnice, a lokál se tak stává příjemnou zastávkou v rozžhaveném parnu.

HELENE Z GUTWASSER

Poklidné závětrí tohoto domu bere za své s protizidovskou atmosférou druhé republiky. Nacistická okupace je pak pro židovský podnik Heleny Šmolkové drtící a likvidační. Holokaust nezačíná až vyvezením židovských sousedů do koncentračních táborů, ale právě tady, v malých obcích a městech a v okresních úřadovnách, u ustrašených úředníků a agilních vykonavatelů nařízení. A tak jen pár dní po 15. březnu 1939 přichází na okresní úřad v Ledči nad Sázavou z četnických okrskových stanic seznam všech židovských zá-

vodů a firem na okrese. A mezi nimi se objevuje v jedné z kolonek také hostinec a obchod Heleny Šmolkové. Další záznam již odkazuje k zásahu gestapa: „Dne 8. května 1939 dopoledne dostavili se ke zdejšímu okresnímu úřadu 2 členové německé státní

Ohlášení živnosti na obchod zbožím smíšeným, 1912.

tajné policie z Pardubic a žádali o pořízení seznamu všech židů usazených ve zdejším okrese s udáním jmen, příjmení, zaměstnání, bydliště a majetku.“ Hned druhý den, 9. května, hlásí vrchní strážmistr Dolejš, velitel četnické stanice v Zahrádce, pod kterou spadá Dobrá Voda, devět židovských obchodníků a hostinských, mezi nimi „Helene Šmolek, Gutwasser“. Soupis z hostince Šmol-

kové z 18. září 1939 doplňuje: „Roční obrat 35. tis K, cena podniku 55.000 K, nájem 2000 K ročně.“ Na otázku, zda je „majetník ochoten podnik ariji podstoupit“, odpovídá Helena Šmolková jasně: „Není.“

VÝHRUŽNÉ NE!

Protižidovské zákazy a příkazy rostou každým měsícem. Nejdříve je ze svého úředního zaměstnání v Humpolci propuštěn Helenin syn Adolf-Fritzi, vrací se domů a je přidělen na práci do lesa a posléze na stavbu silnic v okolí. Současně je znemožňován pohyb židovským obyvatelům mimo domovskou obec, a tak Šmolkovi musí žádat o každou cestu (i v rámci sousedních vsí). V archivu se dochovala řada žádostí Heleny Šmolkové, která dosud pravidelně každé pondělí jezdila nakupovat do blízkých měst. Samozřejmě se náhle stalo zakázaným. Přimlouvav a zaručovat se za ni musí starosta obce Dvořák, který se jí snaží pomoci, kde to jen jde. Například 16. října 1941 píše: „Obecní úřad v Rejčkově tímto potvrzuje, že v obci zdejší není ani pekaře, ani řezníka, proto pí Helena Šmolková z Dobré Vody čp. 35 musí své nákupy obstarávat v Ledči a v Zahrádce

u Ledče. Toto povolení vydává se pí Heleně Šmolkové, aby mohla opustit své bydliště.“ O cesty do práce musí žádat i syn Adolf. Tomu je 27. března 1942 jeho žádost přeškrtnuta červenou tužkou s výhružným „Ne!“ Tentokrát ani žádost starosty obce nepomůže: Jak ponižující tyhle procedury byly, není třeba připomínat.

LIKVIDOVAT

A pak je tu proces zrušení samotného hostince a obchodu. Protektorátní úřady vše bez okolků nazývají likvidací. A ptají se: „Likvidace podniku již provedena?“ A vrchní strážmistr Dolejš odpovídá: „Likvidován dosud není.“ A úřad zaduje: „Likvidace musí být skončena 11. února 1941.“ A četnictvo se přičiní. Dům Šmolků je oceněn na poloviční cenu než před rokem a půl – 25 000 K. K tomu patří necelý hektar pozemků a úvěr 5600 K u Spořitelního záložního spolku v Rejčkově. Helena Šmolková do dotazníku vypisuje: „Asi

30–40 K denní tržby, obchod jest posuzován na malé horské vesničce s asi 200 obyvateli, kteří jdou celý týden za prací do vzdálených míst, jelikož v místě žádného zaměstnání není.“

NEJEDNÁ SE O OMYL?

Od 24. ledna 1941 je Helena Šmolková hospitalizována v humpolecké nemocnici. Nevíme, jaké závažné onemocnění měla či zda se spíš nejednalo o pomoc humpoleckého primáře MUDr. Melichara, známého dobrodřeje řady pronásledovaných, na čas ulevit již tak drásaným nervům dobrovodské kelnerky. Humpolecká četnická stanice v únoru 1941 hlásí:

Jaroslav Panuška: Dobrá Voda (detail obrazu), 30. léta 20. stol. Ze sbírek OGV Jihlava.

„...Šmolková, vdova a někdejší hostinská, byla od 24. 1. 1941 v nemocnici v Humpolci a teď je na návštěvě u Rudolfa Maršíka v Humpolci číslo 21, kde zůstane ještě asi pět dní a pak se vrátí opět do Dobré Vody.“ Zatímco hostinská marodí, její podnik musí být z nařízení úřadů zrušen. O poslední pokus odporu se pokusí syn Adolf na četnické stanici v Zahrádce. Zápis uvádí: „V zastoupení své matky, která jest nemocná a nachází se v léčení v nemocnici v Humpolci, dostal se ke starostovi obchodního grémia Wagnerovi, který Šmolkovi sdělil, že má jeho matka uzavřít obchod a ohlásit, komu má být zboží nabídnuto v místě. Obecní úřad sepsal prohlášení, aby zboží nacházející se ve smíšeném obchodě bylo předáno do obchodu Josefa Kalhotky v Rejčkově čp. 2. Šmolka udal, že zboží v obchodě své matky nemá dosud sepsáno, ani ústřížky potravinových lístků dosud neodevzdal, má je ve svém držení.“ Strážmistr Dolejš se okresního úřadu

táže: „K tomu poznamenávám, že zdejší stanice neobdržela dosud od tamního úřadu ani jiného, žádné nařízení o likvidaci obchodu smíšeným zbožím H. Šmolkové a této byl likvidován pouze hostinec, a to na podkladě příkazu z 1. února 1941. Prosim o sdělení, nejedná-li se o omyl obchodního grémia ve Světlé n. Sáz., které nechalo obchod Šmolkové likvidovat.“

LIKVIDACE V ČERVENCI

Mezitím četnická stanice Humpolec znovu hlásí: „Helena Šmolková rozená Maršík, o které bylo ve zprávě z 27. 2. 1941 uvedeno, že se bude v Humpolci zdržovat ne více než pět dní, se kvůli nepříznivému počasí vrátila do Dobré Vody teprve 20. 3. 1941.“ V kontextu událostí je docela možné, že měsíční hospitalizací a zdržením se v Humpolci u svého bratra chtěla Krásná Helena co nejvíce oddálit zavření obchodu a konec živnosti. I navzdory zákazům se jej pokusí udržet co nejdéle, alespoň „načerno“. Dne 11. července 1941 se k ní dostaví četnická kontrola a ona musí podepsat předem připravené prohlášení, sepsané na psacím stroji: „Potvrzuji, že dnešního dne jsem byla četnictvem ze Zahrádky vy-

rozuměna o povinnosti okamžité likvidace svého podniku, tj. obchodu smíšeným zbožím podle paragrafu 1. odst. 1 III. prováděcího výnosu k nařízení p. říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyloučení Židů z hospodářství Protektorátu ze dne 26. ledna 1940.“

Německy psané hlášení na oberlandrát do Kolína (z okresního úřadu v Ledči) oznamuje v létě 1941, že je s podnikem a majetkem Židovky Heleny Šmolkové konečně vše „vypořádáno“: „Helene Schmolka, obchod se smíšeným zbožím, Dobrá Voda. – Obchod byl již v měsíci únoru 1941 společně s hostincem zavřen. Strana pak byla vyrozuměna, že oznámení z 30. 1. 1941 se týkalo pouze hostince. Zboží bylo nicméně se souhlasem společnosti kolektivního správcovství zboží z 17. 4. 1941 již 5. 5. 1941 prodáno obchodníkovi Josefu Kalhotkovi z Rejčkova číslo 2 za 463.35 K. Částka byla složena 8. 5. 1941 skrz obchodní orgán ve Světlé. Inventář byl nabídnut za 60 K.“

CO SI S KOZOU POČÍT MÁME

Židovští obyvatelé z Dobré Vody, Rejčková, Píště, Sněta a z dalších míst v okolí jsou pod kontrolou protektorátních četníků soustředěni na náměstí v Zahrádce a na nákladním autě odvezeni na železniční stanici do Ledče nad Sázavou. Odtud směřují na „seřadiště“ do Kolína. Helena se tak na korbě auta ocitla vedle příbuzných, zahrádeckých

Šmolkových. Větší část svých osobních věcí si Helena i její syn uschovali u sousedů a přátel. Podobně tak učinil i její švagr Edmund Šmolka, musel však doma zanechat zvířata. Dezorientovaný četnický stráž-

mistr Dolejš ze Zahrádky se pak svých nadřízeným devótně táže: „Žid Edmund Šmolka ze Zahrádky č. p. 65 zanechal při svém odchodu jednu jalovici a jednu kozu. [...] koza, která zde zůstala, nachází se u Karla Benze, který nehodlá více kozu si ponechat, pročez prosíme, by okresní úřad nám sdělil, co s kozou počítí máme. Nejlépe by bylo kozu prodat.“ Nakonec ji sám strážmistr bude muset odvést na provaze do Dolních Kralovic. Cesta trvá dvě hodiny rychlou chůzí, Dolejš si stále utírá z čela pot, koze se v horku nechce.

PŘEŽILA SMRT

Padesátiletá Helena Šmolková a její jednatřicetiletý „můj pan syn Fritzi“ jsou spolu s dalšími 668 souvěrci odvázeni 13. června 1942 v transportu AAd z Kolína do Terezína. Adolf „Fritzi“ Šmolka je pak 28. října 1944 transportován z Terezína do Osvětimi. Poslední zprávu podává na krátkém korespondenčním lístku 15. ledna 1945 sousedu v Dobré Vodě Františku Stejskalovi. Uvádí svoji adresu, na kterou mu mohou poslat balíček s jídlem: „Pracovní tábor Monovice, p. Osvětim, Horní Slezsko“. Adolf Šmolka byl zavražděn na cestě smrti do Glivic o tři dny později, 18. ledna 1945, jen pár dní před osvobozením sovětskou armádou. Helena Šmolková, vysílená po útrapách, se v květnu 1945 vrací z Terezína do Dob-

ré Vody. Do svého opuštěného domu se může hned nastěhovat. I Kudějova povídka končí lapidárně: „Krásná Helena přežila i smrt svého jediného syna, na kterého bývala tolik hrda. Utratili jí ho Němci někde v Osvětimi nebo v jiném podobném humánním ústavě. – Sama prožila několik roků v Terezíně, ale byla jakousi šťastnou náhodou ušetřena od osudu miliónů svých souvěrců. Vyráela nad zubatou. Ba dokonce i na největšího zločince všech dob, Adolfa Hitlera.“

Hostinec paní Šmolkové, dnešní stav. Foto M. D.

podniku a na začátku roku 1947 opět požádala o povolení k provozování živnosti v Dobré Vodě Lipnické. V žádosti z 11. ledna 1947 specifikuje, o jakou koncesi žádá: „Koncese hostinská, přechovávati cizince, podávati pokrmy, čepovati pivo, víno a ovocné víno, na drobnu prodávati pálené nápoje lihové, podávati kávu, čaj, čokoládu a jiné teplé nápoje a občerstvení, míti dovolené hry, jakož i pořádati taneční zábavy.“ V té době za ní

pravidelně dojíždí mladá žena Helena Zazvonilová, která bývala vážnou známostí jejího syna. Z Prahy vozí do Dobré Vody své „mamince Heleně“ balíčky s vybranými pochoutkami, občas i whisky a likéry, takže i když bude hostinec zestátněn a převezme ho Jednota, Helena Šmolková v něm bude moci zůstat dál obsluhovat a tyto prvotřídní kořalky nabízet hrstce věrných hostů za stejné lidové ceny jako rum či žitnou. Mezi pravidelné hosty v padesátých letech patří řídící učitel ze školy v sousedním Rejčkově Bohumil Beneš, vzdálený příbuzný paní hostinské. Nemůže si vynachválit kuchařský um paní Heleny, která vaří několik chodů a navrch peče i sladké.

STÍNY POZDNÍCH HOSTŮ

Sil ubývalo, a tak paní šenkýřka ukončila provoz hostince na konci roku 1966. Bylo jí čtyřiaosmdesát let. Po smrti již byl dávno její „portrétista“ Zdeněk Matěj Kuděj

i mistr Panuška a svět se změnil k nepoznání. Krásná Helena Šmolková zemřela 29. dubna 1967. Příčinou smrti bylo, jak praví lékařská zpráva, selhání srdce na podkladě dlouhodobých změn pravé srdeční komory a v důsledku plicní rozedmy i chronického zánětu dýchacích cest, to vše spojené s kornatěním tepen a vyhublostí. Paní Šmolková byla pochována na židovském hřbitově ve Světlé nad Sázavou vedle svého manžela. A docela ne daleko malíře Jaroslava Panušky. V prázdném lokále po ní zůstal gramofon se starými evergreeny, které si tam pouštěli místní mladíci, kteří si lokál na pár let proměnili v klubovnu.

Bývalý hostinec v Dobré Vodě Lipnické stojí dosud, v poměrně nezměněné podobě jej obývají vzdálení příbuzní paní Šmolkové. A dům se žlutavou omítkou v sobě nese řadu viditelných i neviditelných památek po Šmolkově hostinci, báje kelnerce i hovorech jejich hostů.

PS: Na památku židovské kelnerky Krásné Heleny a její rodiny chodíme od roku 2008 noční zimní pochod z Humpolce do Dobré Vody, který pořádá Nezávislý podmelechovský spolek. Při té příležitosti také vznikla následující báseň-modlitba.

Dobrovodská modlitba tuláková

Krásná Heleno

kelnerko Heleno Šmolková

židovičko melechovská

z rodů Jáкова Maršika a Samsona

Federmana

přimluv se za nás, at' z každého

vrávorání padání klesání

ze škarp závějí a louží

zvednem se a škobrtáme dál.

At' kořalka nás zahřeje

horečky nemoci z masa vyžene

a jiskru srdci dá!

At' se dobrý návrat koná

světem nocí tmou a zimou

tam kde svítí okna domova.

Přimluv se za nás kelnerko

Heleno Šmolková

z pokolení Abraháмова

ty která Terezín předpekli

přežilas.

Amen.

MILOŠ DOLEŽAL

NEZNÁMÁ Z VENEZIE

Tajemný příběh z přeloučského židovského hřbitova

Na konci sedmdesátých let minulého století byl židovský hřbitov v Přelouči v katastrofálním stavu. Četné náhrobní kameny byly povalené, rozlomené, vše prorostlé nálety stromků a popínavým břečťanem. Hřbitov byl předurčen k likvidaci, nikdo jej nenavštěvoval, zemřelí neměli pozůstalé, židovská obec a její komunita v Přelouči (jejíž historie sahala až do poloviny 17. století) zanikla oficiálně již roku 1937 a pak definitivně za holokaustu.

První, starý, židovský hřbitov vznikl v Přelouči již roku 1681. Jednalo se o malé pohřebiště (3 x 3 sáhy) na jihozápadním okraji obecního katastru „V Hájků“ a byli na něm pohřbíváni i Židé z okolních vesnic panství. Roku 1874 byl zrušen (nedochoval se z něj ani jeden náhrobek) a přeloučští Židé byli prozatím pochováváni v Heřmanově Městci.

Až v září 1887 byl na východním okraji města, v sousedství hřbitova evangelického, zřízen nový hřbitov. Z hlavní ulice, Pardubické, je dodnes částečně dochována původní márnice a u zdi při dvou okrajích obdélníko-

vého prostoru hřbitova je umístěno přibližně 20 zbylých náhrobků z let 1890–1922. V osmdesátých letech minulého století hřbitov postupně chátral, byl devastován, náhrobky poničeny a rozkradeny, město plánovalo jeho likvidaci. Místo se však podařilo zachránit. V devadesátých letech byla plocha díky péči pražské židovské obce vyčištěna a dochované a nepoškozené náhrobky znovu vztyčeny.

HROBEM JEJÍM CIZÍ ZEMĚ

Vzpomínám si, že návštěva tohoto hřbitova byla pro mě v době reálného socialismu v sedmdesátých letech lákavě dobrodružná i romantická zároveň. Stěží jsem se prodíral mezi hustými, trnitými keři a povalenými náhrobky tehdy ještě rozsetými po celé ploše hřbitova, vysokou travou a pralesy kopřiv, klopytal o fragmenty rozlomených kamenných desek. Tajemným hebrejským nápísům jsem nerozuměl, těch českých bylo velmi málo. Upoutalo mě však, že na jednom z celistvých náhrobních kamenů ze začátku 20. století bylo docela

čitelně česky napsáno ženské jméno, datum úmrtí, ale i rok a místo narození. Na jméno a přesná data si marně vzpomínám, fotoaparát jsem tenkrát neměl, ani poznámkový sešitek. Dívka zemřela v Přelouči mladá, nebylo jí více než 20 let. Upoutalo mě místo narození – Venezia, tedy italské Benátky! Když jsem se po letech na hřbitov vrátil, hrob jsem již nenašel. Pátral jsem v archivu, ale jméno odpovídající přibližně krátkosti jejího života jsem nedohledal. Místo narození Venezia není nikde uvedeno.

Dodnes mi je ona dívka záhadou. Kdo nebo co jí přinutilo v tak mladém věku opustit rodné proslulé Benátky a zakotvit v daleké, zcela neznámé Přelouči, kde záhy zemřela? Příběh podobný tomu,

Židovský hřbitov v Přelouči, dnešní stav. Foto Tomáš Mazal.

který popisuje Karel Hynek Mácha ve svých *Cikánech*. O tragickém osudu starého cikána, ve skutečnosti Vlacha, žijícího na Kokořínsku. Vyprávění o tehdy dvacetiletém gondoliéru Giacomovi původem z Venezie a jeho krásné milence, která mu utekla s cizincem neznámo kam „směrem od Terstu na sever“. Příběh končí slovy: „Lehký větřík přelétal od krajů jeho rodných a pohrával mu se šedivými vlasy. Venezia! Byla mu poslední myšlenkou, a jeho hrobem cizí bude země.“ V Přelouči u zaniklého hrobu neznámé židovské dívky z Benátek je tomu stejně. Jejím hrobem cizí země se stala.

Odhlédneme-li od možnosti dohledatelné faktografie, není tohle nakonec příběh hodný literárního zpracování, fikce vzdálená pravdě, avšak z pravdy zdánlivě vycházející?

TĚLA VYHOZENÁ Z TRANSPORTU

Součástí nuceného ústupu Němců z frontového pásma v roce 1944 před

postupující Rudou armádou bylo vyklízení koncentračních táborů, likvidace důkazů masového vyvražďování vězňů a jejich odsun do vzdálenějších koncentračních táborů v oblasti říše. Dne 24. ledna 1945 projížděly Přelouči dva vlaky, každý asi o šedesáti otevřených nákladních vagoních z koncentračního tábora v Osvětimi. Mířily přes Českou Třebovou do Prahy, kde se jejich trasy rozdělovaly: buď směrem do koncentračního tábora v Mauthausenu, nebo do Oranienburgu.

Nacisté vězně převáželi v otřesných podmínkách, bez jídla a bez vody, pouze v čárech oblečení. Teploty v lednu 1945 dosahovaly až 20 stupňů mrazu. Písemné svědectví o této události, tedy „hlášení“, podal po válce přednost přeloučské stanice. Ve zprávě ze dne 5. listopadu 1945 na Ředitelství drah do Prahy popsal, že 24. ledna 1945 první z dvou transportů

ve stanici Přelouč na více jak dvě hodiny zastavil. Velitel SS nechal poházené mrtvolky vězňů podél trati posbírat a naházet zpět do vagonů. U druhého transportu byla četa příslušníků SS ostřejší. Po odjezdu transportu bylo posbíráno devět mrtvol, které strážní četa SS vyhodila z vlaku již před zraky drážních za-

městnanců stanice. Mrtvolky pak byly na příkaz četnictva odvezeny do márnice v Přelouči.

Těla všech těchto devíti obětí byla uložena na přeloučském městském hřbitově ve společném hrobě. Ale jak dodnes uvádí malá informační cedulka na postranní zdi – spolu s těmito devíti oběťmi je v hrobě i „neznámý voják wermachtu“. Podle současně dostupné dokumentace je oním neznámým německým vojákem Antonín Ullman, který zemřel v zajetí při deportaci ve vlaku v Chocni 20. září 1945 a do společného přeloučského hrobu byl přidán dodatečně.

Podle vyšetovaného čísla na předloktí byl v jedné z obětí později identifikován úspěšný francouzský skladatel, autor mezinárodních operet a filmové hudby původem z polské židovské rodiny z Lodže Casimir (Kazimierz) Oberfeld. V roce 2016 byly jeho ostatky exhumovány, převezeny do Francie a pietně uloženy na pařížském hřbitově ve čtvrti Montmartre.

TOMÁŠ MAZAL

MALIAR ERNEST ŠPITZ

Monografie předčasně zemřelého umělce od B. Bachratého

Roku 2020 vydali nakladatelé Zuzana a Ivan Mušovi monografii slovenského malíře Ernesta Špitze, jehož dílo, malířské i organizační, i předčasnou smrt v roce 1960 tak chtěli připomenout. Ernest Špitz se narodil roku 1927 v židovské rodině v Trnavě, od dětství žil v Dolním Kubíně, kde otec pracoval jako kantor v synagoze (a současně jako hrobník a účetní) a maminka byla učitelkou. O dva roky později přibyl do rodiny syn Tibor. Oba bratři byli výtvarně nadaní a v jejich obrazech se později objeví motivy z dětství v tradičním židovském společenství.

Deportacím do vyhlazovacích táborů se rodina vyhnula díky tomu, že otec patřil k hospodářsky nepostradatelným Židům (pohřbíval Židy z celé Oravy), matka učila v improvizované jednotřídce židovské děti, synové po-

Debata pri synagóge v L. Mikuláši, 1953.

máhali s živobytím námezdní manuální prací. Když vypuklo Slovenské národní povstání a následně zesílily německé represe, rozhodli se Špitzovi utéct do lesa. Žili od září 1944 do dubna 1945 ve vykopaném bunkru, v němž strávili poslední válečnou

zimou. Po válce se rodina přestěhovala do Liptovského Mikuláše. Celé jejich široké příbuzenstvo bylo vyvražďeno.

Ernest Špitz: Autoportrét, 1960.

Po válce absolvoval Ernest výtvarné školy: v letech 1948–1949 pražskou Akademií, v letech 1949–1953 Vysokou školu výtvarných umění v Bratislavě v ateliéru prof. Jána Mudrocha, žáka Williho Nowaka. Mladší bratr Tibor už se (jako „buržoazní nacionalista“) na umělecká studia nedostal, musel vzít zavděk studiem chemie, což se mu pak po roce 1968 vyplatilo v emigraci. V USA se stal uznávaným odborníkem na výrobu a zpracování skla. Malířství se pak naplno věnoval až v penzi a patří k známým umělcům, kteří zpracovávají téma holokaustu.

INSPIRACE MODERNOU

Od raných prací tíhl Ernest Špitz k evropské moderně, inspiroval se díly Picassa, Cézanna, Chagalla, Matisse či Modiglianiho, jejichž reprodukce vyhledával, ale také obrazy z cirkusového prostředí Františka Tichého, jehož práce poznal v Praze. Maloval ženské portréty, později akty, inspiroval se i kubismem. Z dob studií se zachovaly krajiny z okolí Liptova, zátiší, městské motivy z Bratislavy, portréty spolužaček, autoportréty a osobní zkušeností ovlivněné obrazy s motivy války a zmaru. Po absolutoriu bojoval s požadavky reálného socialismu a dlouho nemohl sehnat práci. Nakonec se mu podařilo stát se členem Svazu slovenských výtvarných umelcov. Snažil se o práci na volné noze bez ohledu na ideologické zadání a o organizační činnost v rámci výtvarného a divadelního dění. Publikoval v nově založeném časopise *Mladá tvorba*, ilustroval knihy a zabýval se též koncepcí Divadla videnie, jako „spojení výtvarných, hudobných, svetelných, pantomimických a zvukových výrazových prostriedkov v časovej jednote“. V jeho pozůstalosti se našly scénické

návrhy, scénář či názvy některých etud pro toto divadlo, které pojetím připomínalo Laternu magiku či Sedm malých forem divadla Semafor.

Roku 1957 organizoval spolu s Milanem Rufusem výstavu umělců mladé generace *Obrazy a sochy*, téhož roku se mu podařilo prosadit založení Galérie mladých – velice důležité instituce pro nastupující slovenské umělce. Zúčastnil se několika skupinových výstav a roku 1959, už v době, kdy se léčil s leukémií, se konala jeho první samostatná výstava – přímo v nemocnici v Liptovském Mikuláši. Dočkal se ještě druhé samostatné výstavy roku 1960 a téhož roku v listopadu podlehl v pouhých 33 letech zhoubné nemoci.

Portrét mojej prvej lásky, 1954.

V monografii z pera historika umění Bohumíra Bachratého (jejíž první, co do ilustračního materiálu daleko skromnější verze vyšla roku 1986) lze nalézt desítky reprodukcí Špitzova díla, od jednoduchých kreseb a krajin po výrazné olejomalby – především portréty – a pozoruhodné temné expresivní kresby z posledních let.

Bohumír Bachratý: *Maliar Ernest Špitz, 1927–1960*. Vlastním nákladem vydali Zuzana a Ivan Mušovi, Praha/Bratislava 2020. 160 stran, slovenský a anglický text, reprodukce, fotografie. (am)

TŘI KAMENY JSOU ZEĎ

Mimořádná kniha o archeologii a jejích dějinách

Jeden kámen je kámen, dva kameny jsou objekt, tři kameny jsou zeď. Čtyři kameny jsou budova. Pět kamenů je palác. Tohle populární archeologické úsloví najdeme jako moto v knize *Tři kameny jsou zeď – příběhy z dějin archeologie*, kterou na sklonku roku 2020 vydalo nakladatelství Vyšehrad. Je to kniha zajímavá, poučná i zábavná současně. Tomu, kdo si ji přečte, umožní získat mimo jiné přehled o časové ose, která prochází dějinami lidské civilizace, jak ji dokládá také už staletí trvající archeologický výzkum a vykopávky. A také si doplnit nebo poopravit některé skutečnosti, které se odehrály v minulosti na nejrůznějších místech naší planety a o kterých se zdálo, že už víme všechno. Jenomže archeologie se stejně jako jiné vědecké disciplíny stále vyvíjí, a tak to, co bylo včera zdánlivě jednoznačně popsáno a zachyceno a vysvětleno, dnes už nemusí platit, a také občas neplatí.

Eric H. Cline. Foto archiv.

PALÁCE I VINNÝ SKLÍPEK

Autor knihy Eric H. Cline (1960), profesor starověké archeologie a antropologie na Univerzitě George Washingtona v hlavním městě USA, je osobnost ve vědeckém světě známá a respektovaná. Vedle pedagogické činnosti a psaní knih se aktivně věnuje terénní archeologii. Po třicet sezon se účastnil vykopávek a průzkumů v Izraeli, Egyptě, Jordánsku, na Kypru, v Řecku, na Krétě i ve Spojených státech, včetně deseti sezon v oblasti Megida (biblický Armagedon) v Izraeli, kde spolu s Israelem Finkelsteinem z Telavivské univerzity několik let práce řídil. Od roku 2005 (spolu s Assafem Yasur-Landauem z Haifské univerzity) řídí práce na obnovených vykopávkách v Tel Kabri v Horní Galileji v Izraeli. Při tomto archeologickém průzkumu objevil Cline a jeho tým v pozůstatcích kenaánského paláce vinný sklep starý 3700 let. „Je to vinný sklípek, který, pokud je nám známo, do

značné míry nemá obdoby ve svém stáří a velikosti“, uvedl k nález Dr. Cline. Pomocí analýzy reziduí byly ve vzorcích prokázány stopy kyseliny vinné a syringové, což znamená, že analýza potvrdila to, co Dr. Cline a jeho tým předpokládali: ve starověkých sklenicích kdysi bylo víno! Ve vzorcích byly objeveny také další přísady, které naznačují přítomnost místních a možná i dovozených ingrediencí oblíbených ve starověkém vinařství, jako je med, máta, pryskyřice a bobule jalovce. Dosud odkrytých 40 skleněných nádob má kapacitu kolem 2000 litrů, což znamená, že sklep mohl pojmout ekvivalent téměř 3000 lahví červených a bílých vín.

Kniha se pochopitelně věnuje celkovému přehledu dějin archeologie, ale pasáže, které text oživují a dodávají mu na zajímavosti, najdeme na mnoha místech. Kniha se skládá ze šesti částí:

1/ Počátky archeologie a nejstarší archeologové (Starověká Itálie, Odkrývání Tróje, Z Egypta na věčnost, Záhady v Mezopotámii a Průzkum džunglí Střední Ameriky)

2/ Amerika, Evropa a Levanta: od raných hominínů po zemědělce

3/ Egejská kultura doby bronzové (Objevování prvních Řeků, Nalezení Atlantidy?)

4/ Starověké Řecko a Řím (Od vrhu diskem po demokracii, Co nám kdy Římané přinesli dobrého?)

5/ Objevy ve Svaté zemi a okolí (Odkrývání Armagedonu, Objevování Bible, Záhady Masady, Pouštní města)

6/ Archeologie Nového světa

ČTYŘI EXKURSY

Mezi jednotlivé části jsou pak vloženy čtyři exkursy, týkající se praktických

otázek archeologie: „Jak víte, kde kopat?“, „Jak víte, jak kopat?“, „Jak je nálež starý a jak to, že se dochoval?“, a závěrečný „Můžete si nechat to, co najdete?“ Tady nebudeme čtenáře napínat a prozradíme: „Nemůžete.“

Ale můžete se začíst do bezprostředně, vtipně a současně erudovaně napsané knihy, která v pozornějším čtenáři mimo jiné vyvolá úžas nad vervou, s jakou lidé znovu a znovu ničili to, co jiní lidé v potu tváře vystavěli. Někdy jim v tom, pravda, byly, zejména ve Středomoří, nápomocné živly v podobě zemětřesení a sopečných výkonů. Člověk však, a to v této souvislosti moc hrdě nezní, tu vede prim.

Následující ukázka dokládá, že archeologie je občas schopna si poradit i s neznámými z časů poměrně nedávných, a dodat řešení, které je v daném případě pro českého čtenáře dvojnásobně zajímavé.

* * *

BITVA U MEGIDA

V jiné části Megida, na jižním okraji *tel-lu*, se našly doklady bitvy, nikoli však z období, které jsme původně očekávali. Může to posloužit jako příklad překvapivých zvrátů, které někdy archeology během výzkumu v nejméně očekávané chvíli potkají. V roce 2008 jsme začali odstraňovat porost z části, kde v letech 1925 a 1926 prováděla vykopávky Chicagská univerzita. V této oblasti od té doby nikdo nebyl, nebo jsme se tak aspoň domnívali. Měli jsme k dispozici fotografie a výkresy, které připravili archeologové z Chicaga, a věděli jsme, že našli pravoúhlé stavby s malými místnostmi, které pocházely z novosyrského období v 8. století př. n. l.

Skleněné nádoby na víno z Tel Kabri, staré 3700 let.

Když jsme tuto oblast, kterou jsme přejmenovali sektor Q, začali čistit, zjistili jsme, že některé z oněch místností byly nyní oblé, nikoli pravoúhlé. V nich a kolem nich jsme našli celou řadu nábojnic, tedy pozůstatků použitých nábojů vystřelených z pušky, o kterých jsme se nejprve domnívali, že zde zbyly po svátečních lovcích či po někom, kdo se cvičil ve střelbě. Když jsme nacházeli stále

další a další nábojnice, došlo nám, že se zde pravděpodobně odehrálo něco jiného. A tak jsme je začali sbírat, jako by se jednalo o archeologické artefakty, kterými, jak se ukázalo, také byly.

Jeden z mých studentů, Anthony Sutter, vzal některé tyto nábojnice s sebou zpátky do Spojených států, aby je podrobil analýze. Po očištění zadní strany nábojnic byl schopen přečíst písmena a číslice vyražené do kovu, kterým se

Výkopávky v lokalitě Megida, biblického Armagedonu. Foto archiv.

říká dnové značení. Označují výrobce náboje a rok, ve kterém byly vyrobeny. Vzal jsem jiné nábojnice a také jsem je očistil. Na všech nábojích, jak mých, tak jeho, byl rok 1948 či roky dřívější. Ani jeden z oněch několika stovek nábojů, které jsme zkoumali tehdy či které jsem zkoumal po výkopové sezoně v roce 2010 a 2012, nenesl pozdější datum. Brzy bylo jasné, že máme co do činění s hmotnými pozůstatky bitvy, která, jak jsme věděli, se odehrála v Megidu během války v roce 1948, která vedla k založení státu Izrael.

Bylo zřejmé, že se dostáváme na pole tzv. archeologie bojišť, která se někdy také nazývá archeologií konfliktů. Tento výzkum byl prováděn v Evropě na bojištích první a druhé světové války a využíval se také ve Spojených státech, například v oblasti Little Big Hornu, kde byl poražen generál Custer (v současnosti na území národního parku ve státě Montana). Archeologové si najali celou armádu nadšených amatérů s detektorem kovu, aby jim na tomto místě pomohli zmapovat nábojnice. To vrhlo na průběh bitvy nové světlo. Často mě napadlo, že bychom mohli v Megidu udělat to samé a odhalit trasu, kterou izraelské jednotky vedly útok na tell, než ho úspěšně zabraly.

Nyní víme, proč se některé z pravoúhlych místností, původně odkrytých tý-

mem z Chicaga, staly oblymi. V roce 1948 někdo kameny novoasyrských staveb přemístil a vznikly okopy a palebná postavení, ve kterých bylo možné se přikrčit a střílet z kulometů na britskou policejní stanici. Ta se nacházela za poli v asi kilometrové vzdálenosti a v té době sloužila jako vězení. Nevěděli jsme, kdo okopy a palebná postavení vytvořil a kdo během bitvy střílel, zda to byli arabští obránci, nebo izraelští útočníci. Pak ale v této záležitosti došlo k nečekanému vývoji. Ukázalo se, že archeologové mohou najít odpovědi na otázky tam, kde by to nejméně čekali. Sice jsme nikdy s jistotou nezjistili, kdo vybudoval okopy, avšak byli jsme schopni se s poměrně velkou jistotou dobrat toho, kdo tehdy střílel.

Měli jsme mnoho nábojnic od nábojů o průměru 8 mm (přesněji 7,93 mm), vystřelených z jednoho či více kulometů, které se s největší pravděpodobností nacházely v palebných postaveních. Podařilo se nám typ kulometů, které byly v roce 1948 k dispozici, zúžit na tři konkrétní typy: dva německé a jeden československý. Pak jsme ale nebyli schopni pokročit dále. Neznali jsme nikoho, kdo by měl být jen jeden typ z těchto kulometů, natož všechny tři, abychom se mohli pokusit o balistické srovnání.

Teprve když jsem se během výjezdního zasedání naší univerzity náhodou o našich zajímavých nálezech a našem dilematu zmínil vedoucímu katedry forenzních věd na Univerzitě George Washingtona, došlo v našem zkoumání k výraznému posunu. Mé vyprávění ho natolik zaujalo, že mi dal kontakt na jednu externistku na univerzitě, která pracovala v americkém Úřadu pro alkohol, tabák a střelné zbraně. Ta mě zase propojila se svým kolegou v úřadě, který pracoval na málo známém místě, kde

se uchovává více než 6000 střelných zbraní ze všech období a míst. Když jsem mu řekl o oněch třech typech kulometů, ze kterých podle nás pocházely naše náboje, řekl jen: „Jasně, ty máme.“ Navíc se ukázalo, že měl v bakalářském studiu jako hlavní obor archeologii. Náročný úkol, který jsem mu zadal, ho tak velmi zajímal. Otázkou bylo, jak určit typ kulometu/ů, ze kterých byly před více než šedesáti lety naše náboje vystřeleny.

Nakonec za mého přihlížení vystřelil ze všech tří typů kulometů. Po těchto výstřelech jsme šli s nábojnicemi za onou ženou, kterou jsem kontaktoval nejdříve. Položila nové nábojnice a nábojnice z Megida vedle sebe pod speciální mikroskop: nejdříve nábojnice z jednoho typu německého kulometu, pak nábojnice z druhého typu německého kulometu a nakonec nábojnice vystřelené z kulometu československé výroby. Ukázalo se, že československé nábojnice se s našimi nábojnicemi z Megida dokonale shodovaly. Měly stejný typ otisků zápalníku atd. Touto identifikací jsme si mohli být jistí. Odložený případ „Kriminálky Megido“ z roku 1948 se nám podařilo vyřešit. Byla to úžasná chvíle. Později jsme s Anthonyem Sutterem spolupracovali na článku na toto téma, který vyšel v americkém akademickém časopise *Journal of Military History* a setkal se se značným ohlasem.

Obrisy jednoho z římských vojenských táborů na úpatí Masady. Foto jd.

Eric H. Cline: *Tři kameny jsou zeď – příběhy z dějin archeologie*. Vydalo nakladatelství Vyšehrad v roce 2020, z anglického originálu *Three Stones Make a Wall* přeložila Marie Čapková, ilustrace Glynnis Fawkesová, 488 stran, pevná vazba. Dop. cena 460 Kč.

(jd)

PÁTRÁNÍ PO JMÉNECH

Genealogická databáze českých židovských rodin v ŽMP

Koncem prosince 2021 byl v ŽMP ukončen dlouhodobý projekt, na kterém od roku 2003 pracoval specialista na raně novověké židovské dějiny v Čechách Alexandr Putík. Cílem projektu bylo shromážďovat genealogické a biografické informace a na jejich základě rekonstruovat (pro období 16.–18. století) vybrané židovské rodiny z Prahy a několika venkovských obcí z Čech. Výzkum usiloval o zjištění co největšího počtu generací těchto rodin a zachycení jejich vzájemných příbuzenských vztahů. Výstupem projektu je elektronická databáze v programu Brother's Keeper, jež obsahuje data o zhruba 15 700 osobách. Vzhledem k tomu, že na území Čech mohlo v uvedených stoletích žít hrubým odhadem 100 000–150 000 Židů, je zřejmé, že databáze podchycuje jen zlomek z nich.

Přednost byla dávana rodinám patřícím k rabínským, intelektuálním, hospodářským a politickým elitám a rodinám nacházejícím uplatnění v administrativě židovské obce a v určitých profesích, především v medicíně, zlatnictví a knihtisku. Snaha postihnout specifické historické jevy (např. mesianismus) vedla k zahrnutí příslušníků dalších společenských vrstev a profesních skupin.

Široce založený výzkum se opíral o vyhodnocování údajů čerpaných z různých typů pramenů, k nimž patří: soupisy pořízené státními a municipálními úřady pro správní a fiskální účely, soupisy vypracované orgány židovské samosprávy a pohřebním bratrstvem, židovské pozemkové knihy (bílé knihy), knihy obřezek a soupisy jizkorů, epigrafické památky (především opisy nápisů na náhrobcích, stavbách a liturgických předmětech). Pro studium poměrů na konci 18. století byly

použity rovněž židovské matriky, které se z příkazu státu vedly od roku 1784.

Genealogická databáze, která má interní charakter, vznikala postupně jako součást vědecké infrastruktury Židovského muzea v Praze a stala se zde zdrojem dat využitelných při studiu různých otázek raně novověkých židovských dějin, nauky o osobních jménech (antroponomas-

narážejí, patří neustálenost jmen a složitost pojmenovávacích zvyklostí. V pramenech se setkáváme s několika pojmenovávacími soustavami. Někdy je jedinec označen – stejně jako v biblických dobách – pouze kombinací svého vlastního rodného jména a rodného jména otce. Jména (v hebrejské formě) jsou spojena výrazem určujícím příbuzenský poměr – *ben* (syn) a *bat* (dcera), např.: Avraham ben Moše (Abraham syn Mošeho) nebo Devora bat Šelomo (Debora, dcera Šalamouna). V německy psaných textech jsou rodná jména

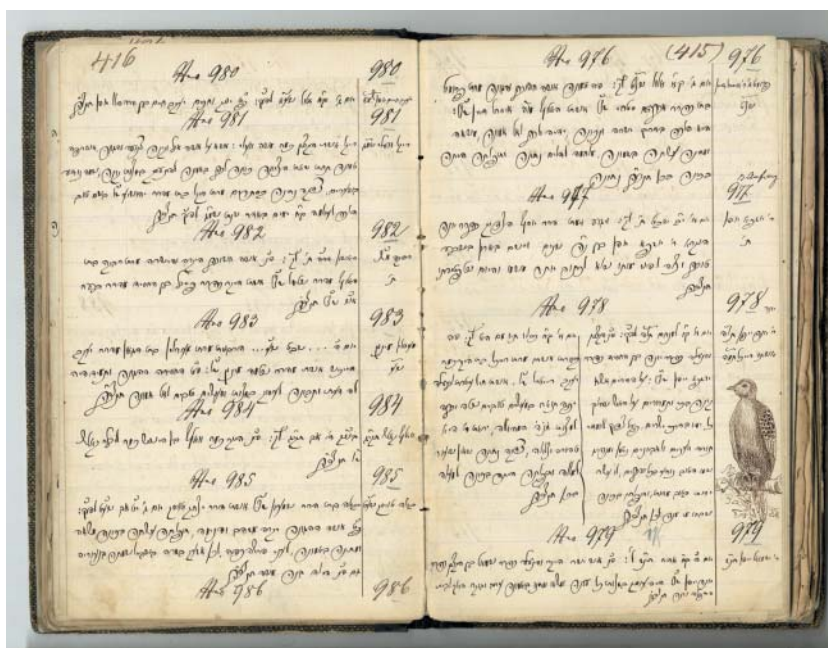
k sobě přiřazena bez spojovacích výrazů, zmíněné osoby by byly označeny Abraham Moyses a Devore Salomon. Více genealogických informací zaručuje použití soustav zahrnujících příjmení. Ve studovaném období převládalo užití tříjmenné antroponymické soustavy. Po vlastních jménech označované osoby a jejího otce následovalo rodinné příjmení.

PŘÍJMENÍ...

Povinné zavedení stálých příjmení a německé formy rodných jmen je záležitostí josefínských reforem (1787).

V Praze a větších městech ale Židé příjmení používali daleko dříve, často již od 16. století (setkáváme se s nimi v českých, německých i hebrejských textech). K nejpočetnějším patřila příjmení odvozená z rodných jmen (např. Iserles z Iserl či Deworeles z ženského jména Devora), z názvu měst (např. Ausch z německého pojmenování Ústěku), ze jmen národů („kmenů“) země původu (Aschkenazi/Deutsch, Frankl, Pollack), z příslušnosti ke kněžím či levitům (např. Kohen a Levi), z povolání (Chajat, tj. „krejčí“) či funkce (Dajan, tj. „soudce“) a fyzických vlastností (Šachor, tj. „černý“).

Zjištění příjmení je základním krokem přiřazení jedince ke konkrétní rodině, v některých případech však k jednoznačné identifikaci nepostačuje. Jedno příjmení totiž mohlo mít několik různých rodin. K více rodinám patřili např. nositelé jména

Cenným pramenem jsou opisy náhrobních nápisů Starého židovského hřbitova v Praze, které v letech 1876–1881 vypracoval Leopold M. Popper. Na pravé straně (č. 978 a 979) jsou zachyceny nápisy rodiny Jippen; k ní patřili: Jona ben Juzpa (z. 1675), jeho manželka Reichel bat Jaakov Reiterl (z. 1685) a jejich syn Šemuel ben Jona (z. 1697). Holubice (hebr. *jona*) odkazuje na jméno hlavy rodiny. AŽMP, inv. č. 042799-3.

tyky) a sociální antropologie. Databáze byla využita při tvorbě mnoha odborných studií pracovníků muzea. Genealogické rešerše s využitím databáze se rovněž používají pro interní potřeby muzea při zpracování sbírek a fondů. Zaměřeny jsou především na ztotožnění donátorů a zhotovitelů liturgických předmětů. V neposlední řadě databáze slouží k sestavování odpovědí na vybrané odborné dotazy badatelů mimo muzeum. Genealogická databáze není zpřístupněna on-line.

POJMENOVACÍ SOUSTAVY

Zdar genealogického bádání závisí především na dochování a přístupnosti pramenů. Ale ani dostupnost autentických dokumentů, schopnost je přečíst a přeložit nemusejí vždy automaticky vést k úspěchu. K potížím, na něž badatelé opětovně

Sofer (tj. „písař“). Rozšířené příjmení Bumsla odvozené z hebrejského označení Mladé Boleslavi nacházíme přinejmenším u čtyř odlišných pražských rodin. Větší problémy vznikají, pokud se v některých rodinách používalo souběžně více příjmení. Z nespočetných případů uvedme Kischovi (pojmenování jsou po jidiš označení města Chyš), kteří se někdy píší podle povolání Apotheker. Hennelesovi (příjmení utvořené z ženského osobního jména) mají souběžně jméno Hammerschlag (to neodráží povolání kováře, ale rodinný temperament). Někteří jedinci změnili během života příjmení vícekrát. K pojmenovacím zlozvukům, které máty dobové úředníky a dnes ztěžují práci historiků, patřilo přejímání (dočasné či trvalé) příjmení tchána. Někdy mělo zavedení nového příjmení pochopitelné důvody. Slavná levitská rodina Horowitzů pojmenovaná po městečku Hořovice byla tak početná a rozvětvená, že bylo účelné přijmout pro jednotlivé větve vlastní příjmení, mj. Munka, Flekeles, Duschenes, Marle, Tchorz, Bendiner (tato jména ale mohly převzít i jiné, přízeněné rodiny).

Některé rodiny používaly významem totožné příjmení v různých jazykových formách (jejich volba se řídila jazykem a účelem dokumentu). Tato praxe byla běžná především u jmen pocházejících z označení povolání. Např. hebrejské příjmení Kubie (odvozené od latinského *cubus*) mělo českou variantu Kostkař a německou Würffelmacher. Nositel hebrejského příjmení Me-

...A ZKRATKY

Pro laiky jsou často neprůhledná příjmení, která vznikla zkrácením a následným přečtením zkratky jako slova. Jméno Bierschenck (tj. „výčepní piva“) se zkracovalo na Basch (v hebrejském textu stála písmena bet a šin). Stejně znění mělo příjmení odvozené ze jména Bat Ševa (Baševi či Bassewi). Zkratková příjmení se s oblibou tvořila z místních

Mluvící znamení z náhrobku Israele ben Aharona Hammerschlaga. Tento pražský Žid je pohřben v Benátkách, kde zemřel roku 1615 na cestě do Svaté země.

Foto Daniel Ziss.

jmen. Nositel příjmení Lichtenstadt (odvozeného z německého jména Hroznětina) mohl být označen též jako Lasch (v hebrejštině vyjádřeno písmeny lamed a šin). Obdobně se běžně zkracovalo příjmení Altschul (ze jména pražské synagogy a čtvrti) na Asch (v hebrejštině vyznačeno pomocí alef a šin). Nejen v českých zemích se používala zkratková příjmení pro kněží a levity. Příslušnost k oběma privilegovaným sku-

povolání) i Mechokek (někdy se obě kombinují jako Katz-Mechokek). Známí jsou též pod označením Geršuni – Gersonidové (podle rodného jména zakladatele slavné tiskárny) a Popper (pravděpodobně podle zkratky místního jména Frankfurt).

RODNÁ JMÉNA

Při ztotožňování osob je třeba opatrnosti při interpretaci rodných jmen. Druhé rodné jméno nemusí být vždy jménem otce. V určitých případech dvojice rodných jmen ve skutečnosti představuje spojení biblické a všední varianty téhož jména. První z takové dvojice se nazývá *šem ha-kadoš* (svaté jméno), druhé *kimuj* (náhradní jméno). K takovým dvojicím patří např. Jehuda Leib, Naftali

Hirsch, Jissachar Beer, Efraim Fischel, Zcharja Mendl. Setkáváme se však i s jedinci se dvěma či třemi vlastními rodnými jmény. Pokud tato skutečnost není odhalena, hrozí mylný výklad příbuzenských vazeb.

Důležitá je skutečnost, že jednotlivé židovské rodiny tradičně používaly a používají určitá specifická rodná jména. Opakování jmen v rodině je důsledkem dodržování náboženské zvyklosti pojmenovat novorozence jménem jeho zemřelého pokrevního příbuzného, u mužů obvykle děda, praděda, strýce či prastrýce, u žen báby, prabáby, tety či pratety. Zvláště u mužů mají přednost příbuzní ze strany otce, jsou ale volena i jména předků ze strany matky, zvláště šlo-li o významné osobnosti. V důsledku zvyklosti pojmenování po mrtvém přejímá novorozený jméno vlastního otce pouze tehdy, pokud se narodí jako pohrobek. Kombinace specifických rodných jmen může za určitých okolností umožnit ztotožnění jedince, u něhož pramen neuvádí příjmení. Pro soubor charakteristických rodných jmen a pojmenovacích pravidel jednotlivých rodin lze s nadsázkou použít označení „onomastická DNA“.

Řešení sporných případů přiřazení jednotlivců ke správné rodině a ztotožnění některých různě nazývaných rodin či jedinců je během na dlouhou trať. Některé rodopisné záhady (srovnatelné s kriminalistickými „pomníčky“) se podaří rozluštit – po nalezení nového pramene – až po mnoha letech. (apu)

Důležité genealogické informace přináší dedikační nápisy. Oponu roku 1705 věnovali Šimon ben Meir Bunems a jeho manželka Chana bat Hirš Backoffen, ŽMP, inv. č. 016640.

chokek (tj. „tiskař“) bývá v německých dokumentech označen výrazem Buchdrucker, obdobně se zde Sofer objevuje jako Schreiber a Dajan jako Richter. Jazykové varianty se vyskytují i u jiných typů příjmení. Muž s hebrejským příjmením Illem (tj. „němý“) se v německých pramenech nazývá Stumm nebo Stumb. Podobně příjmení Bumsla mělo německou či jidiš variantu Bunzl.

pinám se v plné formě vyznačuje pomocí výrazů *kohen cedek* (tj. „spravedlivý kněz“) a *sgan levijim* (tj. „předák levitů“). První výraz je vyznačen zkratkou *KC* (hebrejská písmena kaf a cade) a čten jako Katz, druhý je zkrácen na *SGL* (hebrejská písmena samach, gimel a lamed) a vysloven jako Segal.

Pro ilustraci složitosti poměrů uvedme případ jisté významné kohenské rodiny; ta používala nejen příjmení Katz, ale (podle

PRÍPAD VARÍN

Ulica Dr. Jozefa Tisu a možný koniec politickej kariéry M. Kotleby

Roku 1992 premenovalo miestne zastupiteľstvo v stredoslovenskej obci Varín (v blízkosti Žiliny) ulicu kapitána Pfliegla, miestneho varínského rodáka a partizána, na ulicu Dr. Jozefa Tisu. (Pomenovanie ulice uvádzam podľa originálu úradnej tabule, ktorý rešpektuje dnes už prekonané ohýbanie podstatného mena Tiso.) Prípád vzbudil vo svojej dobe pozornosť a proti provokatívnemu názvu bezvýsledne protestovali viacerí jednotlivci aj organizácie, okrem iných aj Ústredný zväz ŽNO. Od tých čias prebehlo takmer 30 rokov a ulica pomenovaná podľa odsúdeného a popraveného zločinca, bývalého prezidenta Slovenskej republiky z rokov 1939 až 1945, dodnes jestvuje. Začiatkom januára 2022 sa obec Varín v súvislosti s ulicou Dr. Jozefa Tisu ocitla v ohnisku záujmu médií. O čo išlo?

NÁVRH NA ZMENU ULICE

Priamo na predmetnej ulici býva Lenka Ticháková, ktorá je zároveň poslankyňou miestneho zastupiteľstva. Už niekoľko rokov sa zasadzuje za odstránenie názvu ulice, vysvetľuje kolegom poslancom morálnu aj právnu stránku problému a podáva návrhy na zmenu názvu ulice. Vo svojej snahe je osamelá a svojimi susedmi – obyvateľmi obce – ostrakizovaná. V decembri minulého roku podala Lenka Ticháková opätovne návrh na zmenu názvu ulice, ktorý bol zamietnutý deviatimi hlasmi jej kolegov poslancov.

Na tomto mieste do príbehu vstúpil prokurátor Úradu špeciálnej prokuratúry JUDr. Tomáš Honz, ktorý vzniesol proti deviatim poslancom miestneho zastupiteľstva obvinenie zo spáchanie „prečinu prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd“. Poslanci sa bránili, „necítia sa vinní zo spáchania citovaného prečinu, k fašizmu žiadne sympatie necítia, len sú proti zmene názvu ulice“. Podali odvolanie.

Špeciálny prokurátor Daniel Lipšic, ktorý je nadriadený JUDr. Honzovi, vyhovel odvolaniu poslancov a svojim uznesením zrušil ich obvinenie. Zároveň však pripojil zdôvodnenie svojho rozhodnutia, ktoré si pravdepodobne páni poslanci „nedajú za klobúk“.

Stručne povedané D. Lipšic zastáva názor, že nehlasovanie za zmenu názvu ulice nie je dostatočný právny dôvod na

vznesenie obvinenia, ale rozhodnutie miestneho zastupiteľstva kritizuje a dáva to jasne najavo. Z komentára D. Lipšica citujeme nasledujúci úryvok:

„Jozef Tiso bol nepochybne predstaviteľom hnutia a ideológie, ktorá potláčala základné práva a slobody osôb – tak ako to vyžaduje objektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu podľa § 422 trestného zákona. Túto skutočnosť jednoznačne potvrdzuje aj odborné vyjadrenie Ústavu pamäti národa, o ktorého záveroch nemám žiadnu pochybnosť. Tento právny záver je nepochybný už z letného prečítania rozsiahleho nariadenia č. 198/1941 Sl. z. o právnom postavení Židov (tzv. Židovský kódex), ktorým boli občania Slovenskej republiky židovského pôvodu zbavení takmer všetkých základných práv a slobôd. Je preto mimo rozumnú pochybnosť, že pomenovanie ulice v akomkoľvek meste či obci po najvyššom predstaviteľovi režimu, ktorý zbavil časť svojich občanov – vrátane žien a detí – všetkých základných práv a zveril ich osud a životy do rúk nacistického Nemecka, je prejavom mimoriadneho cynizmu. Rovnako je poľutovaniahodné, že od roku 1993 neprišlo k zmene názvu tejto ulice, čo je odôvodňované – pomerne detinsky – tým, že v prípade takejto zmeny by si osoby bývajúc na tejto ulici museli vymeniť občianske preukazy. Empatia k (emocionálnej) bolesti tých, ktorí počas režimu novej Slovenskej republiky stratili svojich najbližších, asi dlhodobo nie je silnou stránkou relevantnej časti predstaviteľov tejto obce. To samozrejme platí aj o iných mestách či obciach, ktoré majú taktiež pomenované ulice po ikonických predstaviteľoch totalitných režimov. Nedostatok empatie a ignorancia historických faktov však – sami o sebe – nie sú trestným činom.“

Pripomíname, že ulica Dr. Jozefa Tisu nie je ani zďaleka jediným príkladom adorácie predstaviteľa fašizmu na Slovensku. Jestvujú Tisové pamätne tabule v Ošhadnici a Rajci a aj na iných miestach. V Bytči jestvuje v centre mesta pamätná izba v rodnom dome J. Tisa vrátane viacerých verejne vystavovaných artefaktov pripomínajúcich popraveného

prezidenta. V Čakajovciach pri Nitre je na verejnom priestranstve socha J. Tisa, v Bratislave je jeho symbolický hrob, ktorý sa často stáva miestom stretnutia neonacistov a ľudákov.

Okrem Tisa sú verejne adorovaní a oslavovaní aj iní predstavitelia slovenského fašizmu z rokov 1939 až 1945, napr. F. Durčanský (busta na námestí SNP v Rajci) alebo podpredseda štátnej rady Slovenského štátu biskup Ján Vojtaššák, za ktorého blahoslavenie vedie Spišská diecéza r. k. cirkvi dlhodobú kampaň.

DVE INÉ ROZHODNUTIA

Rád by som na tomto mieste spomenul aj dve iné rozhodnutia slovenskej justície, ktoré vítam a ktoré poukazujú na snahu potláčať verejné prejavy sympatií k neonacizmu a prejavy extrémizmu. Na prvom mieste je to obvinenie zo šírenia extrémizmu a extrémistických materiálov vznesené voči Mariánovi Magátovi, kysuckému murárovi a autorovi knihy *Židokracia*. M. Magát je fanatický neonacista, obdivovateľ Adolfa Hitlera. Svojimi prúdmi protizidovskej nenávisťi zaplavoval Magát verejný priestor už dlhé roky. V januári ho zadržala polícia a prokurátor na neho uvalil väzbu. Pravdepodobne ho

Erb obce Varín.

čaká súd ohľadne šírenia extrémizmu a popierania holokaustu, prokuratúra ho obviňuje, že porušil zákon minimálne v 36 prípadoch!

Druhá informácia sa týka predsedu Ľudovej strany naše Slovensko poslancu Mariana Kotlebu, ktorého špecializovaný trestný súd v Pezinku 12. októbra 2020 odsúdil na štyri roky a štyri mesiace odňatia slobody za prejavy sympatií k hnutiu potláčajúcemu základné práva a slobody. (Viď *Rch* z novembra 2020.) Kotleba sa okamžite po vynesení rozsudku odvolal, rozsudok sa zatiaľ nestal právoplatným a prípad bude riešiť Najvyšší súd SR, ktorý pôvodne vytýčil odvolávacie pojednávanie na 8. marca, ale na žiadosť Kotlebu ho zrušil a náhradný termín zatiaľ neurčil.

Pokiaľ Najvyšší súd potvrdí rozsudok nižšej inštancie, bude to znamenať pre Kotlebu koniec politickej kariéry. Rovnako by okamžite stratil mandát poslancu a musel nastúpiť do výkonu trestu. O prípadnom budúcom rozhodnutí Najvyššieho súdu SR budeme čitateľov *Rch* informovať. (jf)

IZRAEL: Putin, zájmy a hodnoty

Západní svět zažívá přelom, možná největší od druhé světové války. Rusko 24. února zahájilo vojenskou invazi na Ukrajinu v plném rozsahu. V Evropě je to poprvé od roku 1945, kdy válku nevyvolaly spory při rozpadu federace či mezi novými útvary na jejich území, ale jeden suverénní stát (Rusko) napadl jiný suverénní stát (Ukrajinu).

Západní svět to pokládá za budíček, který razantně odkryl rizika ruských imperiálních tužeb. Je to poprvé, kdy se touha prezidenta Putina po revanši za rozpad Sovětského svazu („největší geopolitické katastrofy 20. století“) zhmotnila v takové míře a podobě.

Pro Izrael je válka na Ukrajině daleko a nehrozí bezprostřední dopady. Jak řekl pro *Lidové noviny* velvyslanec Martin Stropnický, v Izraeli se opakuje názor, že válka Ruska s Ukrajinou není „naše“ válka. Drsněji to v roce 2014, po ruské anexi Krymu, napsal Herb Keinon v listu *The Jerusalem Post*: Izrael „v tomto zápase nemá svého psa“. Ale závažnější jsou pro Izrael dopady zprostředkované.

Zatímco Západ ruskou agresi odsuzuje, z oficiálních postojů Izraele zaznívá jistá obojakost: ty postoje odsuzují invazi a solidarizují se s Ukrajinou, ale dávají pozor, aby v nich nezaznělo nic kritického vůči Rusku, natož označení Ruska za agresora a viníka. Což působí podivně už při vědomí faktu, že prezidentem Ukrajiny je Žid Volodymyr Zelenskij.

Tento postoj oficiálního Izraele k Rusku se vyvíjí už skoro šest let, ale až nyní vyhrzl v tak ostré podobě. Kruciólním spojencem Izraele zůstávají Spojené státy, tedy země, která ruskou invazi na Ukrajinu odsuzuje nejostřeji. Problém Izraele a jeho dvojznačnosti spočívá v tom, že je už pět a půl roku závislý na vojenské kooperaci s Ruskem v Sýrii.

Od září 2015 tam Rusko nasazuje armádu (hlavně letectvo), aby udrželo režim Bašara Asada a celistvost Sýrie. Tím spolupracuje i s Íránem, který má v Sýrii pozemní jednotky, a de facto i s Hizballá-

hem. Jenže vůči Izraeli projevuje benevolenci, kterou v Moskvě dohodl premiér Benjamin Netanjahu. Rusko sice ovládá vzdušný prostor Sýrie, formálně spolupracuje s nepřáteli Izraele, ale přitom Izrael nechává volnou ruku při jeho útocích na zbrojní konvoje Hizballáhu či íránská vojenská zařízení.

Kdyby se tento modus vivendi narušil třeba tím, že by Izrael Rusko odsoudil coby pachatele invaze na Ukrajinu, židovský stát by si přivodil velký bezpečnostní problém. Toto prosté konstatování stojí za obojakostí oficiálních postojů Izraele k ruské invazi na Ukrajinu.

Ale pozor. Takto vystupuje izraelská vláda, jež stojí za Ukrajinou jen potichu.

Přenos projevu ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského. Náměstí Habima v Tel Avivu.

Média se kloní k podpoře napadené Ukrajiny a veřejnost též.

I ŠARANSKI, RODÁK Z DONĚCKA

Veřejnost například protestovala u ruských zastupitelských úřadů. Policie zatkla čtyři lidi, kteří se na budovy střikali graffiti, a objevil se i transparent „Putin je nový Hitler“. V kontextu Izraele, kde se Hitler nedevaluje, je to docela posun. Jak píše zpravodajka listu *Washington Post*, Tel Aviv nasvítíl radnici do ukrajinských barev a v Jeruzalémě sundala svůj štít hospoda Putin, oblíbená mezi tamními „Rusy“.

V magazínu *Foreign Policy* se k věci vyjádřil Shalom Lipner, jenž působil 16 let v kanceláři izraelských premiérů. Nejde jen o teoretizování. Dohoda Izraele s Ruskem funguje pět a půl roku bez kiksů. Ale už v lednu, měsíc před invazí na Ukrajinu, vyrazili ruští a syrští piloti na společné hlídky nad Golanské výšiny. Lze to brát jako výstrahu, co vše by

mohlo následovat, kdyby se Izrael nechoval podle očekávání.

Pozoruhodné je, že tento argument uznává i Natan Šaranski. Je to rodák z Doněcka, města teď rozbitého válkou, pak sovětský politický vězeň („refjuznik“), člen izraelských vlád a předseda Židovské agentury. I on říká pro *Times of Israel*, že Putinův útok je „výzvou všem zásadám svobodného světa“. Nicméně pokud Izrael nechce rozlít Putina, není to podle něj zbabělost. „Jsme v situaci, kdy kvůli slabosti Západu Putin drží klíč k obloze v naší oblasti. Abychom se sami chránili před Íránem, musíme mít dobré vztahy s Ruskem.“

ZA ČÍM SI STOJÍ IZRAEL?

Hledáte-li postoj hájící morální a hodnotovou stránku, nabízí ho ve svém edi-

torialu Jaakov Katz, šéfredaktor deníku *The Jerusalem Post*. Rozčlil ho už fakt, že když premiér Bennett mluvil telefonicky přímo s Putinem, úřední zpráva zněla, že diskutovali o „situaci“ na Ukrajině. Lze mluvit o „situaci“, když ruské rakety padají na ukrajinská města?

Katz si – stejně jako Lipner – všímá, že Bennett mluví chlácholivě a šéf diplomacie Jair

Lapid rázněji. Hned první den Lapid ruský útok odsoudil, ale Bennett vzápětí Rusko ani nezminil. Oba autoři – Katz i Lipner – z toho dělají týž závěr. Že Bennett a Lapid hrají zlého a hodného policajta, přičemž oběma jde o totéž, v tomto případě o bezpečnostní zájem Izraele.

Katz ze sebe nedělá snilka. Píše, že argument bezpečnostního zájmu v Sýrii, operační volnosti nad jejím územím, chápe. Ale předchozích téměř sedmdesát let, než tam vyslalo vojáky Rusko, si Izrael dokázal s nepřáteli na syrském území poradit. I v době, kdy syrská armáda byla nominálně silnější než Cahal, měla zásoby raket scud a chemických zbraní.

Podle Katze se vtírá otázka: Za čím Izrael stojí? Je už jen zemí zájmů, nebo ještě má nějakou ideologii a soubory hodnot, které ho vedou? Postoj k ruské invazi na Ukrajinu naznačuje spíše to první.

ZBYNĚK PETRÁČEK

TOLERANCE SAMA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Národovecké strany, které se zaštiťují češtvím a národní hrdostí, najednou podezřeje umlky. Mluvím o SPD, Trikolóře, Václavu Klausovi a dalších. Všiml jste si toho? „Jejich prostor a svět se zhroutily. Říkali, že jediný obhájce tradičních hodnot, pravdy a správného světa je Vladimir Putin. Nyní jsou v situaci, kdy Vladimir Putin posílá své vojáky na území suverénní země s demokraticky zvolenou vládou, mluví něco o denacifikaci v situaci, kdy prezident je Žid, a posílá na Ukrajinu české bojovníky, aby vraždili křesťany. To je úplně postavené na hlavu,“ prohlásil v rozhovoru pro Týden ministr práce Marian Jurečka. (16. 3.) ■

Johna Updikea provázela pověst, že psaní je pro něj posedlost. Tuto tezi dokládá více než padesátka knih, vyprodukovaná za přibližně stejný počet let. Z významných ocenění nedosáhl, pravda, na to zcela nepřestížnější, které by si byl podle názoru řady dobových kritiků zasloužil. Nobelova cena se ke stejně hlubokému zklamání literárních kruhů vyhnula i jeho současníkovi a formálnímu konkurentovi Philipu Rothovi. Ze žirné generace židovských literárních velikanů té doby se jí podařilo získat jen Henrymu Bechovi, toho byste ovšem v učebnicích mamě hledali. Je to „pouhý“ literární homunkulus stvořený Updikem k satiricko-komickému vypíchnutí mnohých nechvalných projevů literárního establishmentu, snad i autorův pohled do zrcadla, v němž spatřil rysy, které nechtěl nikdy mít. Bech byl jako jeho stvořitel také Žid, ale byl zoufale líný, psal klopotně, s nechutí a z donucení a hlavní motivací pro něj byly světské ceny, proto ta zlomyslná Nobelovka. (Květy, 17. 3.) ■ Alkohol, sérum pravdy, In vino veritas, tedy „Ve víně je pravda“, praví oblíbené úsloví známé již od starých Římanů. O tom, že alkohol má moc rozvázat jazyk, se leckdo z nás již mnohokrát přesvědčil na vlastní kůži. Řada z nás zastává některé nepopulární názory, jež na veřejnosti raději hlasitě nešíří.

V alkoholickém opojení je ovšem skutečně mnohem snazší vyslovit nahlas to, co bychom jindy považovali za nevhodné. Z takových situací může být později obtížné vybruslit, zvláště, jste-li slavnou osobností. V roce 2006 jistý známý hollywoodský herec veřejně prohlásil, že za všechny války na světě mohou Židé, a netajil se dalšími nenávisnými názory. Později však svá vyjádření mírnil a omlouval se, že není antisemitou, pouze z něj mluvil alkohol, který mu údajně „otrávil mysl“. Vymlouvat se na opilost je však poněkud krátkozraké – alkohol z nás neudělá

lháře a jen těžko můžeme tvrdit, že „pod vlivem“ z nás vypadne něco, co si ve skutečnosti nemyslíme. Bývá to přesně naopak. (Zázraky medicíny, 17. 3.) ■ Na otázku: A objevily se tu i skutečně propagandistické komiksy opěvující totalitní režimy?

odpovídá L. Kašpar v rozhovoru o historii českého komiksu: „Ano, napadá mě třeba František Voborský, který se za první republiky proslavil komiksy a kreslenými vtipy s Pepinou Rejholcovou. Níméně Voborského příběh je tragický. Kromě toho, že byl zručný kreslíř, skládal hudbu, psal texty a je autorem písničky Chaloupky pod horama, jež v roce 1938 sehrála podobnou roli jako Modlitba pro Martu v roce 1968. S použitím velmi jednoduché metafory se v ní zpívalo o tom, že ačkoliv jsme přišli o Sudety, Československo nakonec zase bude obnoveno ve své původní podobě a ty chaloupky se nám vrátí. Hned po okupaci si pro něj došlo gestapo, ztloukli ho a pohružkami přinutili, aby začal pracovat na nacistických propagandistických

kresbách. A on se zlomil a začal kreslit příšerné věci. Kreslil vtipy a komiksy zesměšňující exilovou vládu, Židy, jeho bývalé přátele a kolegy, které dřív obdivoval, třeba Voskovec a Wericha. Po válce ho odsoudili na pětadvacet let za kolaboraci. (Téma, 18. 3.) ■

„My komunisté jsme tolerance sama. I k docela bizarním vrtochům. Jen ale, pokud se páchají na vlastní riziko. Fialova vláda však hazarduje s osudy nás všech. Tím důrazněji je třeba trvat na jasné odpovědi, co tím sleduje. Chce snad jadernou velmoc – porazit? Srazit ji do kolen pahýlem, který zbyl z naší armády? Trpí snad stihomamem, že do války, kterou si zlomili vaz už Napoleon a Hitler, dožene bruselskou Uršulu i dědulu v Bílém domě? Pokud snad ano, je to na okamžitou demisi. A místopřísežný závazek, že tam, kde se rozhoduje o našich osudech, už nikdo z dnešní vlády jaktžživ nepáchne, uvádí mimo jiné Josef Skála, kandidát KSČM na prezidenta, v rozhovoru pro Haló noviny. (18. 3.) ■ Není většího zločinu, než když se bratr odvrátí od bratra. A přesně to podle Putinova přesvědčení učinila Ukrajina. Posedlost dějinami a jejich výkladem, s dětinským překrucováním a umanutým trváním na slovech a pojmech, které nenesou než emocionální smysl, zapalují, vyvolávají vášně, nenávisti, rozčilení. Smyslem politiky resentmentu je napravit údajně křivdy a narovnat běh dějin, které vybočily ze správných věčných kolejí. I kdyby se to

mělo dít násilím a prostřednictvím války. Kdyby to nebylo tak vážné, mohli bychom se tomu usmát jako podivínskému rozmáru vládce, který si není jist sám sebou, konstruuje vlastní identitu a nutkavě hledá své významné místo v dějinách. Jenže ruský prezident Vladimir Putin je diktátor, který rozpoutal válku na Ukrajině, jejímuž smyslu možná nerozumí ani on sám. A tady frivolní hra s dějinami přerůstá v nebezpečný nástroj ohrožující celý svět. Fašisté, Židé, nacisté. Nacisté na Ukrajině, fašisté na Západě, jejichž ekonomické sankce se podobají protizidovským pogromům třicátých let. Automatický podvědomý proud schizofrenního paranoika spíše než řeč rozumně uvažujícího státníka. (LN, 19. 3.)

jd, ilustrace Jiří Stach

NÁŠ IRON DOME

(dokončení ze str. 9)

Místní rabin Goldstein usilující o jejich evakuaci k tomu v březnu řekl: „Je měsíc adar, což je měsíc radosti, a víme, že má nastat velký zázrak. Ale nevidím způsob, jak je dostat ven. Na zázrak stále jen čekáme.“

SLUŽEBNÍK LIDU

Vraťme se k ukrajinskému prezidentovi. Volodymyr Zelenskyj se narodil 25. ledna roku 1978 v ruskojazyčné židovské rodině v Krivom Rogu ve střední Ukrajině, tehdy součásti SSSR. Jeho otec byl profesorem kybernetiky na univerzitě, matka pracovala jako inženýrka. Děd bojoval v Rudé armádě, praděd a prastrýcové a další příbuzní byli za vraždění za holokaustu.

Zelenskyj vystudoval práva, ale nikdy nepracoval v oboru. Zajímal se o herectví, produkci a stand-up comedy. Roku 1997 založil a vedl kabaretní skupinu Kvartal 95, s níž vystupoval v postsovětských republikách. Pár scén je k vidění na YouTube a lze si představit, jak na ně hadí hlava ruského prezidenta hledí a říká si, že tenhle komediant nebude těžký oříšek. Od roku 2003 vystupoval Zelenskyj s kabaretem v televizi, od roku 2008 hrál ve filmu. Proslavila ho role v televizním seriálu *Služebník lidu* (nyní k vidění na Netflixu), v němž hrál učitele dějepisu, který se stane ukrajinským prezidentem.

Jako paradox dnes zní, že Zelenskyj, který během své kariéry vystupoval léta v ruštině, roku 2014 po anexi Krymu nesouhlasil s tím, aby do Ukrajiny nesměli jezdit ruští umělci. Když pak vyšlo najevo, že finančním darem podpořil ukrajinskou armádu, někteří ruští umělci a politici sepsali petici, aby byly jeho filmy v Rusku zakázané. Roku 2018 zaregistroval Kvartal 95 politickou stranu s názvem Služebník lidu. Během prezidentské kampaně (již finančně podpořil nechvalně proslulý a poslíze z Ukrajiny vypuzený oligarcha Ihor Kolomojskij) se snažil vyhýbat otázkám, které lidi rozdělovaly, a hledal společné zájmy. Sliboval, že v zemi zmítané korupcí prosadí boj proti ní, obnoví funkčnost soudního systému, podpoří investice, omezí moc oligarchů, prosadí zákon o referendu a ukončí boje na východě země. To už ale nestihl. ...

Volodymyr Zelenskyj v roce 2020.

V BOHA VĚŘÍM, ALE SOUKROMĚ

Prezident Zelenskyj se nevyhýbal rozhovorům a mluvil v nich mj. o svém židovství. Na otázku redaktora listu *The Times of Israel* Davida Horovitze v lednu 2020, jaké bylo židovství jeho dětství, odpověděl: „Nebylo ortodoxní. Byli jsme obyčejná sovětská židovská rodina. Většina židovských rodin v Sovětském svazu nebyla zbožná. Náboženství jako takové přece v sovětském státě neexistovalo. Nikdy nemluví o náboženství ani o Bohu, protože to pokládám za soukromou záležitost. Samozřejmě že v Boha věřím. Ale mluví s ním jen ve chvílích, které jsou pro mě osobní.“

Komentáře o něm v židovském tisku připomínají spíše smuteční projevy a jejich autoři, jako by nechtěli přivolat jeho násilnou smrt, často píšou: „Doufám, že až tento text vyjde, bude prezident Zelenskyj ještě žít.“ Lidry agresora a napadené země srovnávají: zatímco Putin vzbuzuje strach a jako pravý car

se straní lidí a nepouští nikoho do své blízkosti (ze strachu před infekcí či atentátem), Zelenskyj, který za války „zrušil protokol“, vychází pěšky do ulic válečného Kyjeva, povzbuzuje lidi, objevil se mezi raněnými v nemocnici. Putin o ztrátách mlčí, jako by ruští mrtví neexistovali, Zelenskyj s pohnutím mluví o padlých, včetně dětí, jejichž smrt zavazuje k dalšímu boji. Putin se vyjadřuje v nenávisných frázích, Zelenskyj hovoří lidsky, věcně, trefně, přesvědčivě, a i v zoufalé situaci dokonce občas s humorem.

Putínova tvář je kamenná a bez výrazu, Zelenského je expresivní. V souvislosti s Putinovým režimem se často upozorňuje na zhmotnění Orwellovy dystopie (ale scénu z moskevského stadionu, kde car stál při oslavě výročí ruského vpádu na Krym před rozjásanými davy a sloganem „za svět bez nacismu“, by snad nevymyslel ani autor románu *1984*). Pro svou vůli, odvahu vzdorovat a rozhodnost v kritické chvíli bývá Volodymyr Zelenskyj přirovnáván k Winstonu Churchillovi v boji proti hitlerovskému Německu.

Na závěr nezbývá jen doufat, že až tento text vyjde, budou prezident Zelenskyj a jeho Ukrajina ještě žít.

Alice Marková

Kalendárium

Před 5 lety, 5. dubna 2017, zemřel ve věku 96 let v izraelském Aškelonu pan **Petr Erben** (nar. 20. 3. 1921). Pocházel z Ostravy z rodiny Eisenbergů, už v mládí se zapojil do sionistického hnutí (byl členem organizace Techelet lavan) a vynikal v atletice. Studia na brněnské průmyslovce přerušila německá okupace, v jednadvaceti byl deportován do Terezína. V ghettu pomáhal Fredymu Hirschovi v péči o mládež. Byl velmi populární – nejen jako instruktor, ale také jako fotbalový brankář. V září 1944 byl deportován do Osvětimi, v lednu do Mauthausenu. Roku 1948 emigroval ilegálně s manželkou Evou přes Francii do nově vzniklého státu Izrael (přímý odjezd jim komunistické úřady tehdy nepovolily).

V židovském státě našel uplatnění ve stavebnictví. Erbenovi se usadili v Aškelonu, založili rodinu, dnes zahrnující již čtyři generace potomků. Petr nepřestal sledovat dění v rodné zemi, po pádu komunismu se Erbenovi často vraceli a oba vydali vzpomínkové knihy: Eva titul *Výprávěj, mámo, jak to bylo* a Petr memoáry *Po vlastních stopách*.

Před 5 lety, 9. dubna 2017, zemřel ve věku sedmdesáti let divadelní a filmový herec, režisér a překladatel **Jiří Ornest** (nar. 27. 9. 1946). Pocházel ze staré židovské umělecké rodiny Ohrsteinů, jeho otec Ota byl režisér a dramaturg, strýc Zdeněk herec a další strýc Jiří patří k nejvýznamnějším básníkům českého jazyka. Vystudoval pražskou DAMU, v letech 1968–1990 působil v divadle E. F. Buriana a od roku 1990 v Divadle Na zábradlí. Vynikl v Čechovových dramatech i v Havlově *Pokoušení*; roku 1996 získal Cenu Alfréda Radoka za ztvárnění Ludwiga ve hře *Ritter, Dene, Vos*. Zahrál si i v několika filmech (*Hanele, Golet v údolí, Cesta z města, Mistři, Masaryk*), televizní diváci ho mohli vidět v seriálu *Zázraky života* a v satirickém pořadu *Dvaadvacítka*. Svým zajímavě zastřeným hlasem zaujal i posluchače rozhlasové. Napsal hry *Kdo je tady pán* a *Tragédie mstitelů*, režíroval úspěšnou komedii Jana Krause *Nahniličko*. Od mládí se věnoval alternativním formám divadla, v roce 1987 stál u zrodu projektu Náhradní divadlo, které působilo do roku 1990.

(am)

Christopher Duggan FAŠISTICKÉ HLASY

Důvěrné dějiny Mussoliniho Itálie

■ Kniha nabízí zneklidňující pohled na zemi v područí charismatického vůdce. Christopher Duggan sleduje vývoj fašismu od samých počátků až po jeho dopad na současnost a zkoumá, proč se toto hnutí těšilo takové podpoře většiny obyvatel Itálie. Zaměřuje se na to, jak mimořádnou moc měl duce nad Itálií a jak došlo k tomu, že se stal přímo zosobněním fašismu. Autor vychází ze zřídka zkoumaných pramenů, jako jsou dopisy a deníky, novinové zprávy, spisy tajné policie, populární písně a rozhlasové pořady, a zabývá se tím, jaké zkušenosti s fašismem měli obyčejní lidé, jak tato ideologie ovlivňovala politiku, náboženství a každodenní život do té míry, že Mussoliniho odkaz přetrvává v Itálii až do dnešních dnů.

Vydalo nakl. Academia roku 2022. Z angličtiny přeložila Monika Kittová. 472 stran, dop. cena 650 Kč (v e-shopu nakladatelství 520 Kč).

David Grossman

ŽIVOT SI SE MNOU POHRÁVÁ

■ Nový román zřejmě nejvýznamnějšího současného izraelského spisovatele Davida Grossmana je rodinné drama – příběh tří generací silných žen. Temné události z minulosti otrávil jejich vztahy a neúprosně je přivedly zpět k sobě. Společně se vydávají na cestu na ostrov Goli otok u chorvatského pobřeží. Nyní devadesátiletá Vera zde strávila tři roky ve vězení za Titova režimu v padesátých letech 20. století, když odmítla zradit svého manžela Miloše, neprávem obviněného z velezrady. Příběh o zranění, které se přenáší z generace na generaci, o děsivé síle tajemství a o lásce, která nevypřehá ani po letech, kdy už milovaný člověk nežije. Příběh odvahy, rodičovské volby a jejich důsledků... (Recenzi slovenského překladu knihy viz *Rch* 9/2021.)

V půli dubna vydává nakladatelství Odeon v Praze. Z hebrejštiny přeložila Lenka Bukovská. 304 stran, dop. cena 379 Kč.

NOVÁ PRAŽSKÁ PESACHOVÁ HAGADA

■ Před blížícími se pesachovými svátky upozornujeme čtenáře, že k dostání je stále druhé vydání česko-hebrejské edice Nové pražské pesachové hagady v překladu vrchního rabína K. E. Sidona. Tradiční vyprávění o vysvobození Židů z egypt-

Z NOVÝCH KNIH UDÁLOSTI

Jaroslav Róna: *Kostel* (ze současné výstavy v DOXu).

ského otroctví doprovázejí komentáře, převzaté z midrašů a Talmudu spolu s modlitbami, požehnáními, žalmy a s tradičními sederovými písněmi.

Vydalo nakladatelství Sefer roku 2020. Překlad a výklad o přípravách na svátek rabín E. K. Sidon, historický doslov Dr. Bedřich Nosek. 134 stran, dop. cena 220 Kč (cena v redakci *Rch* 150 Kč).

JAROSLAV RÓNA ARCHITEKTONY A STROJE

■ Současná výstava v pražském Centru současného umění DOX představuje tvorbu sochaře a malíře Jaroslava Róny ve specifické oblasti: jsou to plastiky ztvárňující fantaskní architekturu – archaickou, mytologickou, orwellovskou i futuristickou. Autor o svých objektech říká: „Uhrančivá krása nazelenalých a narudlých patin podivných předmětů, jež vypadají jako po tisíci letech vylovené ze dna moří. Jejich povrch pokrývají jemné reliéfy a kresby vyryté hrotem rydla. Můžeme pouze tušit, k čemu tyto schránky připomínající chrámy či památníky mohly sloužit, ale vidíme nádherné proporce a vztahy vybrušované jejich tvůrci k dokonalosti z generace na generaci. Staré čínské bronzky. Chtěl jsem se jejich kráse přiblížit s použitím nalezených a nepotřebných předmětů vyplavených oceánem současného průmyslového provozu.“

Výstavu lze zhlédnout do **8. května**, a to od středy do neděle 12–18.00.

K akci byla vydána výpravná fotografická publikace se snímky Roberta Portela a textem kurátora výstavy prof. Ladislava Kesnera.

SVĚTY JINDŘICHA CHALUPECKÉHO

■ Do **19. června** je v Galerii hlavního města Prahy na Mariánském náměstí pří-

stupna výstava s názvem *Světy Jindřicha Chalupeckého*. Zajímavou součástí díla významného českého teoretika umění, kritika, esejisty a kurátora J. Chalupeckého tvořil zájem o neoficiální ruské umění. Jeho autory poznal při cestách do Moskvy v šedesátých a sedmdesátých letech. Seznámil se tam s budoucími světovými tvůrci konceptuálního umění a patřil k prvním, kdo kvalitu jejich děl rozpoznal a fundovaně je z hodnotil. Tento „ruský“ (a do značné míry židovský) svět na současné expozici představují díla takových autorů jako Ilja Kabakov, Viktor Pivovarov, Eduard Steinberg či Vladimír Jankilevskij. Zmíněný oddíl výstavy kurátorsky připravil rusista Tomáš Glanc. Přípravu projektu poznamenalo i ruské napadení Ukrajiny a následné sankce, kdy česká strana přerušila spolupráci s moskevským Muzeem současného umění; konání ruské sekce zachránili soukromí sběratelé.

KULTURA V 10 HVĚZDÁCH

S jarem začínají kulturní pořady v objektech opravených v rámci revitalizace židovských památek v ČR, v tzv. 10 hvězdách.

■ V Jičíně v budově Židovské školy se **27. dubna** od 18 hodin koná přednáška prof. P. Hoška na téma *Duchovní svět a fantazie v díle J. R. R. Tolkiena*.

■ Do **29. dubna** je ve Staré synagoze v Plzni přístupna výstava souboru, jež vytvořil fotograf Radovan Koder. Soubor představuje vždy dvojici snímků, z nichž první je rodinnou fotografií potomků šoa a druhý zobrazuje totéž místo bez lidí.

Další info o objektech a pořadech v nich naleznete na www.10hvезд.cz.

IZRAELŠTÍ JAZZMANI V ČR

■ Dne **21. dubna** od 19.30 se v Chodovské tvrzi v Praze 4 koná v rámci Mezinárodního festivalu jazzového pianu koncert izraelské zpěvačky KerenDun a pianisty Nitai Hershkovitse, jimž se podařilo rozšířit písňovou formu ve svobodomyšlnou, přesto celistvou a sdílnou hudební fantazii. Více na www.jmw.cz.

■ V neděli **24. dubna** od 21.00 vystoupí ve smíchovském Jazzdocku známý trumpetista a aranžér Itamar Borocho, jenž čerpá z geograficky pestrého odkazu svých předků. Vyrůstal v jižní části Tel Avivu ve starém předměstí Jaffa a jeho hudba je fiktivním mostem mezi rodnou zemí, New Yorkem, jeho současným domovem, a severní Afrikou, kde v minulosti žily početné židovské komunity. Více na www.jazzdock.cz.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

Auditorium

■ Není-li uvedeno jinak, začínají akce v 18 hodin a je na ně volný vstup.

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ 4. 4.: **Čtenářský kroužek amerických židovských spisovatelů: Cynthia Ozicková a Grace Paleyová.** Judaismus, holokaust, feminismus a židovský humor – všechna tato témata zazní v dubnové diskusi s amerikanistkou Hanou Ulmanovou, která se tentokrát zaměří na povídky z per dvou amerických židovských spisovatelek: Cynthie Ozickové (nar. 1928, povídka *Šála*) a Grace Paleyové (1922–2007, povídka *Nejsilnější hlas*). Texty doporučujeme přečíst – knihy jsou k zapůjčení v knihovně ŽMP, případně lze texty vyžádat na e-mail: lucie.krizova@jewishmuseum.cz.

■ 6. 4.: **Kniha Zohar: základní dílo židovské mystiky a jeho přijetí v Praze.** Kniha Zohar, toto ústřední dílo židovské kabaly, lze charakterizovat jako mystický komentář k Tóře. Přednáška kurátora Židovského muzea v Praze Ivana Kohouta knihu představí a pojedná o jejím vytištění v šedesátých letech 16. století v Lombardii. Popíše také přijetí Zoharu mezi pražskými Židy.

■ 10. 4. od 10 hodin: **Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Lviček Arje slaví Pesach.** Vstupné 70 Kč. Prohlídka: Maiselova synagoga.

■ 19. 4.: **Židovská šlechta habsburské monarchie.** První přednáška z cyklu Nobilitas Iudaeorum prof. Jana Županiče z Ústavu světových dějin FF UK se zaměří na otázku udílení šlechtických titulů od počátku židovské šlechty. Zvláště si pak povšimne jejího specifického postavení v rámci šlechtické obce habsburské monarchie.

■ Výstava v OVK: **The Wingmen (Příběh československých pilotů a leteckých mechaniků ve službách státu Izrael).** Minisérií portrétů fotografky Pavliny Šulcové představuje příběhy několika československých pilotů a mechaniků, kteří působili v izraelské armádě v době vzniku státu Izrael a kteří se zde natrvalo usadili. Do **29. dubna 2022.** Po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních pořadů a po domluvě. Vstup volný.

Maiselova synagoga

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 11. 4. od 19 hodin: **Město na řece: projekt filmu a beseda s tvůrci.** Tragikomické drama o lásce (Lotyšsko, ČR, Litva 2020, režie Viesturs Kairiņš, 118 min.) vypráví příběh člověka, který se v krátkém časovém úseku ocitne postupně uprostřed tří totalit: v autoritářském režimu předválečné-

KULTURNÍ POŘADY

Koruna na plzeňskou Tóru inspirovaná Velkou synagogou z dílny šperkařů Petra Vogela a Jiřího Urbana.

ho Lotyšska, v éře komunismu a později nacismu. Úvod a beseda s tvůrci filmu a českou herečkou Brigitou Cmuntovou moderuje filmová historička Alice Aronová. Vstup zdarma. Prosíme o včasnou rezervaci na adrese education@jewishmuseum.cz.

■ 12. 4. od 19 hodin: **Templ superlativů v novém lesku.** Velká synagoga v Plzni se může pochlubit hned třemi rekordy: Je největší synagogou v ČR, druhou největší v Evropě a třetí největší na světě. O její minulosti a o tom, co návštěvníky v rekonstruované synagoze čeká, pohovoří publicista Petr Brod s předsedou Židovské obce v Plzni Jiřím Löwym. Vstup volný.

■ 28. 4. od 19 hodin: **Slavnostní koncert u příležitosti Jom ha-Šoa ve-ha-gvura / Kukul Quartet.** Koncert hudebního uskupení Kukul Quartet při příležitosti Dne památky obětí šoa a hrdinství. Zazní skladby Ervína Schulhoffa, Bohuslava Martinů a Leoše Janáčka. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Prague Ticket Office – Via Musica a na webových stránkách Židovského muzea v Praze. Vstupné 230 Kč/150 Kč.

VELKÁ SYNAGOGA V NOVÉM

■ Po třech letech oprav se Velká synagoga v Plzni opět otevírá veřejnosti. Slavnostní znovuotevření se koná v neděli **10. dubna**. Záštitu nad akcí převzali předseda vlády ČR Petr Fiala a ministr kultury Martin Baxa.

„Mám velkou radost, že po letitém úsilí se tato krásná budova a její okolí dočkaly kompletní rekonstrukce a konečně se otevrou veřejnosti. Cílem celého projektu není pouze navrácení synagogy do žádoucího stavu, ale zároveň přestavba celého komplexu budov pro široké využití, které dalece přesahuje jeho původní sakrální význam. Obnova byla z většiny financována z veřejných zdrojů, a proto chceme, aby v budoucnu co nejvíce sloužila veřejnosti. Rádi bychom, aby byla významným místem na kulturní mapě města a prostorem pro živou kulturu,“ řekl předseda Židovské obce Plzeň Jiří Löwy.

Plzeňská synagoga se řadí mezi pět největších synagog na světě a společně s kostelem sv. Bartoloměje je dominantou Plzně. Od roku 2019 zde probíhala komplexní rekonstrukce vnitřních prostor a souběžně i oprava přilehlého rabínského domu. Celkové náklady na opravu dosáhly 100 milionů korun, majoritní podíl byl hrazen prostřednictvím dotací Evropské unie (IROP), zbylou část hradila Židovská obec Plzeň. Projekčně stojí za revitalizací architektonický Atelier Soukup, Opl, Švehla.

Program slavnostního znovuotevření zahájí 10. 4. v 17 hodin průvod se svítkem Tóry ze Staré synagogy přes Smetanovy sady a Klatovskou třídu a jeho uložení do svatostánku Velké synagogy. Průvod poneše největší plzeňskou Tóru, jež pochází z roku 1896 a nyní je ozdobena novými doplňky: korunou, štítem a ukazovátkem, inspirovanými tvarem synagogy. „Uspořádali jsme na vyhotovení těchto atributů sbírku, v níž se díky příspěvkům mnoha lidí jak z řad židovské obce, tak i mimo ni vybralo více než půl milionu korun. Významným darem přispěl například můj kamarád Asraf abu Taha, což je Palestinec žijící v Česku,“ dodal k příběhu Tóry Jiří Löwy. V 18 hodin začíná koncert. Zazní na něm tradiční židovské modlitby, které jsou upravené pro výjimečnou příležitost, a další díla z produkce umělců spjatých s projektem Světlo porozumění.

Na horních galeriích synagogy naleznou návštěvníci novou stálou expozici o židovských památkách Plzeňského kraje s názvem *Tady žili Židé*, již vytvořil fotograf Radovan Kodera. Prostor bočních chodeb v přízemí poslouží sezonním výstavám. První bude kolekce fotografií Jindřicha Buxbauma *Sedměro požehnání*.

Veřejnosti se synagoga otevře v pondělí **11. dubna**, a pak každý den od 10 do 17 hodin s výjimkou sobot a dalších židovských svátků. Několikrát týdně proběhnou komentované prohlídky; vstupenky jsou v prodeji v plzeňském infocentru a na portálu Plzeňská vstupenka. (tz)

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Pomoc Ukrajině:** Bezprostředně po ruském napadení Ukrajiny začali naši žáci a studenti spolu s dobrovolnickými týmy rodičů spontánně vybírat peníze na podporu lidí zasažených válkou. Za první dva týdny mezi sebou studenti ve sbírkách a dobročinných bazarech, s příspěvím týmu V krabici, vybrali na 70 000 Kč. Část peněz věnovali na převoz židovských sirotků z Oděsy do bezpečí (organizuje charita Tikvah UK), část na sbírku Člověka v tísní a největší část organizaci Romodrom, která ubytovává uprchlíky a pečuje o ně ve Slaném. Na organizaci charitativních akcí se významně podílel školní parlament LŠ.

V hodinách probíráme historii východní Evropy, snažíme se situaci lépe porozumět. Byli jsme proto velmi vděční, že naše pozvání přijal Jakub Szantó, který přišel promluvit s žáky vyšších ročníků ZŠ a gymnázia o současné situaci na Ukrajině.

■ **Ukrajinské děti na Lauderkách:** Otevřeli jsme malotřídku pro děti, které musely utéct ze svých domovů. Nejprve ze školní tělocvičny vytvořil tým dobrovolníků z řad učitelek a učitelů útulnou učebnu a hernu a žáci družiny ji vyzdobili obrázky. Školní a mimoškolní aktivity pro ukrajinské děti koordinuje studentka ukrajinistiky Adéla Mikešová, v malotřídce začala učit Lyudmila, která na Ukrajině učí dějepis a etnografii.

■ **Purim na Lauderkách:** Na Purim jsme se pilně připravovali a jeho program byl jako obvykle bohatý, po stránce kulinářské i obsahové, včetně bojovky, defilé masek, „učení naruby“, hudebního programu, účasti rabína Sidona a purimového divadla pro menší děti. Naše rodiny si díky týmu dobrovolníků a podpoře organizace Education for impact mohli užít tzv. Purim v krabici, v níž našli vše potřebné pro zární oslavu svátku Purim.

■ **To chce klid a nohy v teple:** Purimová sbírka byla zacílena na pomoc lidem bez domova. Naši žáci a studenti přinesli několik desítek párů ponožek, které předáme organizaci Food not Bombs.

■ **Programy ve škole:** Organizace Proxima sociale ve škole vedla program, jehož cílem bylo žáky seznámit s tím, jak předcházet stresu, resp. jak pracovat s tím, když už k stresové situaci dojde.

■ **Hrajeme spolu:** Začátkem března se školou rozléhala mimořádná hudba. Tentokrát pro 7. Z zahráli skvělí romští muzikanti Mário Bihári (akordeon, klavír), který je známý i z kapely

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

Zuzany Navarové, a Petr Horváth (kytara). Naučili žáky dvě písně ve stylu čardáše a jeden tzv. romský pláč, který je zároveň hymnou českých a slovenských Romů.

Děkujeme za nádherný zážitek.

■ **Šabaton e-školy:** Po dvouleté pauze proběhl šabaton e-školy. Do organizace se zapojily i loňské maturantky. Velký dík za skvělou přípravu patří Alžbětě Glancové.

■ **Maturitní a imatrikulační ples:** Po třech letech se konal maturitní ples v Roxy. Maturanti nastoupili v hollywoodském stylu. K tanci a poslechu hrály kapely Blues Bond a The Bottom.

Více informací o škole naleznete na www.lauder.cz. *ip*

PESACH 5782

■ Tradiční sederové večere v Židovské radnici v Maiselově ulici se konají: 1. seder v pátek **15. 4.** od 20.15, povede jej vrchní rabský rabín K. E. Sidon; 2. seder v sobotu **16. 4.** od 20.55 a povede jej vrchní pražský rabín David Peter. Lístky lze zakoupit v pokladně ŽOP (Maiselova 18, 2. patro). Ceny: člen ŽO za 360 Kč (dětí, studenti do 26 a senioři nad 65 let za 200 Kč); člen přidružené organizace v rámci FŽO 420 Kč (dětí, studenti a senioři za 230 Kč); hosté, turisté za 1200 Kč (dítě, student, senior za 550 Kč).

Macesy a moučka jsou již v prodeji v košer prodejně v ŽOP: 1 balení macesů za 75 korun, moučky za 80 Kč.

Současný stav náhrobku Adolf Katze a model jeho opravené podoby.

TAJEMSTVÍ PŮDY

■ Regionální muzeum v Chrudimi a Židovské muzeum v Praze zvou na výstavu *Tajemství půdy*, jež představuje výjimečné nálezy z českých a moravských synagog. Výstava trvá **od 7. 4. do 30. 6.** v chrudimském muzeu (www.muzeumcr.cz). Současně zmíněné instituce zvou na panelovou výstavu v synagoze v Luži, která potrvá do září.

KULTUROU PROTI ANTISEMITISMU

■ Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ ČR) pořádá pod záštitou předsedy Senátu PČR Miloše Vystrčila a předsedkyně Poslanecké sněmovny PČR Markéty Pekarové Adamové 19. ročník projektu, který připomíná památku obětí holokaustu a upozorňuje na projevy současného antisemitismu.

Hlavním hostem programu bude spisovatelka Eva Erbenová, přeživší šoa, od roku 1948 žijící v Izraeli. Účast přislíbili velvyslankyně státu Izrael Anna Azari, he-rec Jan Potměšil a další významné osobnosti. Akce se koná v neděli **10. dubna**. Ve 14 hodin se sejdem na Staroměstském náměstí a vypravíme se do Valdštejnské zahrady, kde začíná v 15 hodin program. Více na www.vsichnijsmelidi.cz.

OPRAVA NÁHROBKU ADOLFA KATZE

■ V letošním roce proběhne z iniciativy správy židovských památek Matana, a. s. obnova náhrobku významné jistebnické osobnosti Adolfa Katze na tamním židovském hřbitově. A. Katz zemřel roku 1914 a jeho vděční spoluobčané mu postavili pomník v sadech na úbočí nedaleké Staré hory. Zatímco pomník v sadech, které sám pomáhal zakládat, stojí na svém místě, jeho náhrobek na židovském hřbitově se dochoval jen v torzu. Židovská obec v Praze za finanční pomoci Nadačního fondu obětem holokaustu a města Jistebnice usiluje o jeho obnovu; k úspěšnému dokončení prací však chybí ještě 12 000 Kč. Obracíme se proto s prosbou o poskytnutí finanční podpory na soukromé dárci. Příspěvky, které jsou zároveň daňově uznatelnou položkou, lze zasílat bankovním převodem na: č. ú. 1936566399/0800, VS: 70322. V případě dotazů nebo zájmu o vystavení darovací smlouvy kontaktujte laskavě M. Malého (tel. č. 042 604 234 136, e-mail: sbh@matana.cz). Děkujeme!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **apríl** slávi sviatok svojich narodenín: pán Peter Galátnar. 2.4. – 79 rokov, a pani Eva Šťastná, nar. 8.4. – 73 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **apríl** oslávia narodeniny: pani Tamar Archlebová – 71 rokov; pani Edita Breinerová – 85 rokov; pani Ing. Soňa Cziková – 70 rokov; pán Vilém Färber – 74 rokov; pani Elvíra Feldmarová – 85 rokov; pán Ondrej Foltýn – 75 rokov; pán Boris Grauner – 71 rokov; pani Ing. Eugénia Grznáriková – 84 rokov; pán Peter Herzfeld – 70 rokov; pán Gustáv Herzka – 70 rokov; pani Lívia Herzová – 96 rokov; pán Ing. Juraj Hilvert – 85 rokov; pán Ing. Vladimír Hora – 72 rokov; pán Pavel Kaiser – 83 rokov; pani Ing. Edita Kolesárová – 83 rokov; pán Pavel Kovár – 75 rokov; pani Amira Lagerová – 73 rokov; pán Ing. Lazar Roman – 74 rokov; pani Zuzana Ledererová – 92 rokov; pán Robert Leichner – 65 rokov; pani Mgr. Anna Mandelíková – 80 rokov; pán Pavel Nágel – 72 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsyová – 89 rokov; pani Eva Rajeková – 89 rokov; pani Eva Redlichová – 84 rokov; pani MUDr. Hilda Svátková – 87 rokov; pán Peter Špronc – 73 rokov; pani Madeline Vadkerty – 65 rokov; pani Zuzana Vítalová – 74 rokov, a pani Ing. Zuzana Wernerová – 72 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRNO

V **dubnu** oslaví své narodeniny: slečna Dvora Blau, nar. 23.4. – 15 let; pan Gilad Blau, nar. 20.4. – 49 let; pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 73 let; pan Petr Haimann, nar. 29.4. – 84 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 74 let; pani Tereza Nepevná, nar. 5.4. – 28 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 82 let; pan Jiří Süs, nar. 21.4. – 66 let; pan Jizchak Valenta, nar. 9.4. – 69 let, a pani Zoša Vyoralová, nar. 9.4. – 72 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO DĚČÍN

V **dubnu** oslaví jubileum naši členové: pani Eva Kudrnová – 73 let; pani Mgr. Eva Polišínská – 69 let; Rívka Šimónová – 10 let; pani RNDr. Ivana Šprtová – 64 let, a pan PhDr. Jiří Švestka – 67 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KARLOVY VARY

V **dubnu** oslaví narodeniny: pani Veronika Huňáčková, nar. 11.4. – 49 let; pani Taťána Koskubová, nar. 16.4. – 73 let; pan Karel Komers, nar. 22.4. – 84 let, a pan Viktor Klein, nar. 26.4. – 50 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V mesiaci **apríl** oslávia narodeniny: pani Eva Balážová – 85 rokov; pán Jozef Berger – 67 rokov; pani Ing. Anna Burgerová – 71 rokov; pani MUDr. Edita Domanská – 71 rokov; pán Ing. Richard Duda, MBA – 55 rokov; pani MUDr. Viera Galková – 64 rokov; pani PaedDr. Marta Györiová – 73 rokov; pán Jozef Klement – 69 rokov; pani Eva Klementová – 65 rokov; pani PhDr. Alica Kubovská, CSc. – 66 rokov; pán Ján Lipták – 67 rokov; pán MUDr. Juraj Mozeš – 76; rokov; pani MUDr. Eva Starková – 73 rokov; pán Ervin Szasz – 75 rokov, a pán Ing. Oskár Winkler – 81 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO LIBEREC

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan Robert Velimský, nar. 12.4. – 96 let, a pan Ing. Pavel Jelínek, nar. 27.4. – 87 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Dne 6. března zemřel pan Jaroslav Fried. *Zichrono livracha!*

ŽNO OLOMOUC

V **dubnu** oslaví jubileum: slečna Klára Cvrkálková, nar. 11.4. – 19 let; Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26.4. – 45 let; pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 67 let; slečna Josefina Klimešová, nar. 27.4. – 17 let; pani MUDr. Kateřina Klimešová, nar. 23.4. – 51 let, a slečna Barbora Dražanová, nar. 29.4. – 29 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO OSTRAVA

V **dubnu** oslaví jubileum: pan Shlomo Kashi, nar. 8.4. – 76 let; pani Ing. Kateřina Soukalová, nar. 13.4. – 75 let, a pani Eva Szusciková, nar. 23.4. – 83 let. Všem jubilantům přejeme pevné zdraví, štěstí a životní pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO PLZEŇ

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan David Hájek – 22 let; pani Eva Kokošková – 64 let; pani Natalie Krouza-Bergman – 40 let;

pan Pavel Schwarz – 83 let; pan Jan Šimandl – 31 let, a pan Roman Štix – 58 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **dubnu** oslavují narodeniny: pani Maya Breus, nar. 9.4. – 84 let; pani Judita Hajná, nar. 8.4. – 93 let; pani Erika Juklová, nar. 19.4. – 95 let; pani Eva Krabcová, nar. 12.4. – 84 let; pani Irena Laubeová, nar. 5.4. – 84 let; pan Adolf Novák, nar. 10.4. – 87 let; pan Mario Petrovský, nar. 20.4. – 90 let; pan Alfred Popper, nar. 12.4. – 90 let; pani Ruth Reiserová, nar. 11.4. – 96 let; pan Jiří Wehle, nar. 10.4. – 75 let, a pani Irina Zlochová, nar. 6.4. – 81 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 23. února 2022 zemřela ve věku 100 let pani Marieta Šmolková.

Zichrona livracha!

Dne 27. února zemřela ve věku 99 let pani Viera Marvinová. Se zesnulou jsme se rozloučili 1. března v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze.

Zichrona livracha!

Dne 16. března zemřel věku 84 let pan PhDr. Otto Becker, CSc. Se zesnulým jsme se rozloučili 18. března v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze.

Zichrono livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **apríl** sa oslavujú svoje výročia títo naši členovia: pani Mária Bolingerová – 70 rokov; pán Juraj Guttman, Ph.D. – 71 rokov; pani MUDr. Katarína Hrehorčáková – 80 rokov; pani Tatiana Sekulová – 70 rokov; pani Alžbeta Siváková – 71 rokov, a pán Ing. Peter Šiovič, Ph.D. – 64 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TEPLICE

V **dubnu** oslaví narodeniny: pani Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 44 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 79 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 69 let, a pan Samuel Appel, nar. 11.4. – 20 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO TRENČÍN

V mesiaci **apríl** oslávi narodeniny naši členovia: pani Marianna Trgiňová – 66 rokov, a pán Ján Hanák – 74 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO ÚSTÍ NAD LABEM

V **dubnu** oslaví narodeniny pan Ing. Rosťislav Lysoněk. *Ad mea veesrim šana!*

VÁLEČNÍ UPRCHLÍCI

Ruská agrese na Ukrajinu vyvolala mohutnou uprchlickou vlnu, kdy za hranice země odjely během února a března téměř čtyři miliony lidí, především žen a dětí. Dalších sedm milionů opustilo své domovy, aby hledalo bezpečnější obydlí v západní části Ukrajiny. O evakuaci ohrožených Ukrajinců (ale nejen těch s židovskými kořeny) usilují ukrajinské a mezinárodní židovské organizace (JDC, WJR, HIAS). Židovská agentura ve spolupráci s Mezinárodní asociací křesťanů a židů provozuje síť imigračních center v zemích sousedících s Ukrajinou – v Polsku, Moldávii, Maďarsku a Rumunsku. Snaží se pomáhat přílivu židovských uprchlíků, evakuovat je do zmíněných zemí a současně registrovat ty, kdo chtějí odjet do Izraele. Do března to bylo 6000 osob, většinou bez židovských kořenů, kteří ale v Izraeli mají příbuzné a mohou v prozatímním útočišti zůstat.

Ukrajínští běženci putují i dále na Západ: do ČR, Rakouska, Německa, Francie a Velké Británie. Velká Británie v březnu přijala 15 tisíc lidí, desetinu z nich tvořili Židé. Ukrajinské Židy přijala vídeňská kehila. Koordinátoři ve Vídni se domnívají, že většina z nich v Rakousku už zůstane. V metropoli již žije spousta rusky a ukrajinsky mluvících Židů, což by nově příchozím mohlo situaci usnadnit. Berlín přijal v březnu přes pět set uprchlíků, mj. děti z oděského židovského sirotčince.

DOKUMENTACE ZLOČINŮ

Pracovníci památníku holokaustu Babí Jar, který byl poškozen ruskými bombami, zahajují práci na zjišťování ruských válečných zločinů v zemi. Odborníci spolupracují s francouzskou nevládní organizací Jachad-in unum, vedenou otcem Patrickem Deboisem, jenž se v minulosti zabýval průběhem holokaustu na Ukrajině. Společně se snaží získat co nejvíce obrazového materiálu a shromažďují výpovědi svědků. Právě očitá svědectví budou v argumentaci proti ruskému popírání zvěrstev zásadní. „Nikdy by mě nenapadlo, že budu v roce 2022 začínat na Ukrajině nový výzkum a znovu se budu zabývat válečnými zločiny,“ prohlásil Debois.

JESTLIŽE RUSKO...

K hrdinům bojů na Ukrajině patří i kyjevská rodačka, první ministerská předsedkyně Izraele Golda Meir. Na internetu se šíří její výroky, které pronesla na adresu Arabů útočících na Izrael. Za války se dostaly

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Loučení před synagogou v Kyjevě. Foto H. Levine.

do oběhu v upravené podobě. Oblíbený je hlavně citát: „Jestliže Rusko složí zbraně, bude po válce. Jestliže složí zbraně Ukrajina, bude po Ukrajině.“

POLNÍ NEMOCNICE Z IZRAELE

Izrael vyslal na Ukrajinu v rámci operace Zářící hvězda tým a vybavení polní nemocnice. Zahrnuje přes sto pracovníků z nemocnice Šeba v Ramat Ganu: lékaře různých odborností a sestry, léky, zdravotní materiál, laboratoř, rentgen a sonograf, vybavení izolace. Nemocnice pracuje v budově školy a v deseti lékařských stanech na ukrajinsko-polské hranici v Mostycké.

ÚTOK V BERŠEEVĚ

V březnu došlo v jihoizraelské Beerševě k nejničivějšímu protižidovskému teroristickému útoku za zhruba šest let. 34letý Muhammad Abu Alkijan, pocházející z nedalekého beduinského města Chura, postupně zabil čtyři lidi – dvě ženy a dva muže, další dvě ženy zranil. Útočníka pak zastřelil kolemjdoucí řidič autobusu. Alkijan pracoval jako učitel, byl známý jako stoupenec Islámského státu, za své aktivity již byl trestaný.

DĚDICTVÍ OLIGARCHŮ

V rámci západních sankcí proti putinovskému Rusku došlo i na zmrazení majetku oligarchů, kteří z totalitního režimu čerpali své bohatství a na jeho chodu se podíle-

li. Mezi nimi jsou i židovští magnáti Roman Abramovič, Michail Fridman, Peter Aven a German Khan a očekává se, že sankce zasáhnou i Moše Kantora, předsedu Evropského židovského kongresu. Své prostředky používali i na podporu židovských projektů, památníků, vzdělávacích programů a boje proti antisemitismu (financovali mj. „židovskou Nobelovku“ – Genesis, projekt Moise House či program Birthright Israel). Židovské instituce se s jejich „dědictvím“ nyní musejí vypořádat. Panují i obavy, aby se Izrael nestal „rájem“ pro praní peněz sankciovaných oligarchů. Tématu se budeme věnovat v příštím čísle *Rch*.

HLEDAČ PÍSNÍ

Dokument *Song Searcher*, natočený ruskou režisérkou Elenou Jakovič, se zabývá dílem ukrajinského židovského folkloristy a etnomuzikologa Mojše Beregovského (1892–1961). V třicátých a čtyřicátých letech minulého století cestoval Ukrajinou a sbíral jidiš hudbu a klezmerové písně. Zaznamenával je na jednoduché nahrávací zařízení vlastní výroby a shromažďoval i vzpomínky těch, kteří přežili nacistická ghetta. Roku 1949 byl folklorista obviněn ze špionáže a poslán na Sibiř (v táboře dokázal sestavit pěvecký sbor), domů do Kyjeva se mohl vrátit až po smrti J. V. Stalina, a ještě stihl uspořádat svůj archiv. Jeho záznamy se jako zázrakem uchovaly v ukrajinské Národní knihovně, posléze se dočkaly digitalizace. Většina lokací ve filmu se nachází v Kyjevě, a tak se dokument stal neplánovaně i památkou na atmosféru města před válkou. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 4. 2022.

Cena 30 Kč (1,20 €)